



UZŅEMŠANAS UN ATGRIEŠANAS POLITIKA NEPILNGADĪGAJIEM BEZ PAVADĪBAS LATVIJĀ

MAZA APJOMA IZPĒTES DARBS

Rīga, 2014.gada oktobris

Ar Eiropas Savienības Padomes 2008.gada 14.maija lēmumu Nr.2008/381/EK izveidots Eiropas migrācijas tīkls, kura mērķis ir pildīt Eiropas Savienības un dalībvalstu institūciju informācijas vajadzības, sniedzot aktuālu, objektīvu, uzticamu un salīdzināmu informāciju par migrācijas un patvēruma jomu, tādā veidā atbalstot Eiropas Savienības politikas veidošanu minētajās jomās. Eiropas migrācijas tīklu izmanto arī, lai sabiedrībai nodrošinātu informāciju par šiem jautājumiem.

Eiropas migrācijas tīklu veido Eiropas Komisija un dalībvalstu nozīmēti kontaktpunkti. Katrs kontaktpunkts izveido valsts migrācijas tīklu.

Katrs valsts kontaktpunkts sagatavo izpētes darbus, kuru tēmas ir noteiktas attiecīgā gada darba programmā. Izpētes darbu tēmas ir saistītas ar trešo valstu valstspiederīgo migrācijas jomu.

Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkts ir Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.

Kontakti:

Čiekurkalna 1.līnija 1, k-3,
Rīga, Latvija, LV-1026
Tālrunis: +371 67219492
Fakss: +371 67219431
E-pasts: emn@pmlp.gov.lv
Tīmeklis: www.emn.lv

Darba autori:

Anželika Alika, Valsts robežsardzes Galvenās pārvaldes Dienesta organizācijas pārvaldes Atgriešanas un patvēruma meklētāju lietu nodaļas galvenā inspektore

Kitija Kurša, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Patvēruma lietu nodaļas vecākā referente

Ilze Siliņa-Osmāne, Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta eksperte

Darba eksperts:

Ilze Briede, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Migrācijas nodaļas vadītāja

Recenzents:

Līga Vijupe, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Patvēruma lietu nodaļas vadītāja

Projekts finansēts ar Eiropas Komisijas atbalstu. Šī publikācija atspoguļo vienīgi autoru uzskatus, un Eiropas Komisijai nevar uzlikt atbildību par tajā ietvertās informācijas jebkuru iespējamo izlietojumu.



Projektu līdzfinansē Eiropas Savienība

DEFINĪCIJAS

Bēgšana attiecas uz personas rīcību, lai izvairītos no tiesvedības, labprātīgi nenododoties tiesas uzraudzībā (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Izmitināšanas centrs attiecas uz jebkuru vietu, ko izmanto patvēruma meklētāju kolektīvai izmitināšanai (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Vecuma noteikšana attiecas uz jebkādam oficiālām vai sistemātiskām procedūrām, ko izmanto, lai noteiktu personas vecumu (vai apgalvojumu, ka persona ir nepilngadīga, ja vecuma noteikšana nepārvēršas konkrēta vecuma noteikšanā), kas apgalvo, ka ir nepilngadīga, attiecīgajām iestādēm noskaidrojot, ka ir iemesls apšaubīt apgalvojuma vai dzimšanas datuma (vai vecuma) patiesumu. Šajās procedūrās var tikt iekļauta gan medicīniskā, gan sociāli psiholoģiskā pārbaude vai novērtēšana (avots: Pieņemts, pamatojoties uz EASO definīciju Vecuma noteikšanas prakses Eiropas Savienībā 1. pielikumā).

Patvērums ir aizsardzības veids, ko piešķir valsts tās teritorijā, balstoties uz neizraidīšanas principu un valstiski vai starptautiski atzītām bēgļu tiesībām. Patvērums tiek piešķirts personai, kas nespēj rast patvērumu savā pavalstniecības vai uzturēšanās valstī, baidoties, ka tiks vajāta rases, reliģijas, tautības un piederības noteiktai sociālai grupai vai politisko uzskatu dēļ (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Patvēruma meklētājs ir trešās valsts pilsonis vai bezvalstnieks, kas ir iesniedzis patvēruma pieteikumu, attiecībā uz kuru vēl nav pieņemts galīgs lēmums (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Izcelsmes valsts ir valsts vai valstis, kas ir migrācijas plūsmu avots un kurās migrantam var būt pilsonība. Attiecībā uz bēgļiem, izcelsmes valsts ir pilsonības valsts vai valstis, savukārt bezvalstniekiem tā ir iepriekšējā parastā dzīvesvieta. Ievērojiet, ka šajā kontekstā ***izcelsmes valsts*** var attiekties arī uz valsti, kurā persona, apgalvojot, ka ir nepilngadīgais bez pavadības, ir dzimusi vai dzīvojusi ar vecākiem, kas ir aizbēguši no savas izcelsmes valsts (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Aizturēšana tiek definēta kā kustības brīvības ierobežojums ar ieslodzījumu, ko norīkojusi administratīvā vai tiesas iestāde (-s), lai varētu īstenot vēl vienu procedūru (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Aizturēšanas telpa ir speciāla telpa, ko izmanto trešās valsts pilsoņa aizturēšanai saskaņā ar valsts likumiem. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2008/115/EK "Par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi" kontekstā tā ir telpa, kurā var aizturēt trešās valsts pilsoni, kas ir pakļauts atgriešanas procedūrai, lai varētu sagatavot atgriešanas un/vai piespiedu izraidīšanas procesu, ja ir aizbēgšanas risks, ja attiecīgais trešās valsts pilsonis izvairās vai aizkavē atgriešanās vai piespiedu izraidīšanas procesa sagatavošanu (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Atbildīgā iestāde par patvēruma pieteikuma izskatīšanu patvēruma kontekstā ir jebkura Dalībvalsts kvazitiesiska vai administratīva iestāde, kas ir atbildīga par patvēruma pieteikumu izskatīšanu, un

kompetenta, lai vispirms pieņemtu lēmumus šādās lietās saskaņā ar Padomes Direktīvas 2005/85/EK 1. pielikumu (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Diaspora ir attiecināma uz indivīdiem, dalībniekiem vai tīkliem, asociācijām un biedrībām, kas ir atstājušas savu izcelsmes valsti, bet saglabā saites ar dzimteni (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Dublinas regula ir Regula (Nr. 604/2013), kas paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts pilsoņa patvēruma pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm.

Ilgspējīgi risinājumi ir attiecināmi uz brīvprātīgu repatriāciju, vietējo integrāciju vai pārvietošanu uz trešo valsti gadījumos, kad persona nevar atgriezties mājās vai palikt uzņemošajā valstī. Nepilngadīgo bez pavadības kontekstā ilgspējīgu risinājumu iespēja tiek izvērtēta, lai noteiktu ne tikai, vai bērnam vajadzētu atgriezties viņa izcelsmes valstī, bet arī vai bērna vislabākajās interesēs ir piemērot starptautisko aizsardzību, cilvēktirdzniecības aizsardzību vai iesniegt pieteikumu palikt ieceļošanas valstī, pamatojoties uz imigrāciju, cilvēktiesībām vai bērnu tiesībām. Šim procesam ir jāietver bērna vislabāko interešu noteikšana saskaņā ar ES un starptautiskajiem likumiem (ANO, Bērnu tiesību aizsardzības konvencija, ANO Bērnu tiesību aizsardzības konvencijas 6. Komentārs un Direktīvas saistībā ar Eiropas patvēruma *acquis* (avots: Pieņemts, pamatojoties uz ANO Bērnu tiesību aizsardzības konvencijas definīciju un Bez vecāku vai aizbildņu gādības palikušu bērnu Eiropā projekta ilgspējīgiem risinājumiem).

Piespiedu izraidīšana tiek definēta kā obligāta personas atgriešana izcelsmes valstī, tranzīvalstī vai trešajā valstī, piemēram, izraidīšanas valstī, pamatojoties uz tiesas vai administratīvo lēmumu Sinonīms: piespiedu izraidīšana (Lielbritānija) (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Starptautiskā aizsardzība tiek definēta Eiropas Savienības kontekstā, ietverot bēgļa un papildu aizsardzības statusu, kā minēts Padomes Direktīvas 2004/83/EK 2. panta “d” un “f” punktā; 2. panta “d” punkts: bēgļa statuss nozīmē, ka Dalībvalsts atzīst trešās valsts pilsoni vai bezvalstnieku par bēgli; 2. panta “f” punkts: papildu aizsardzības statuss nozīmē, ka Dalībvalsts ir atzinusi trešās valsts pilsoni vai bezvalstnieku par personu, ar tiesībām uz papildu aizsardzību (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Uzņemšanas centrs attiecas uz publisku centru ar telpām bēgļu vai starptautiskās aizsardzības kandidātu tūlītējo vajadzību pieņemšanai, izpildei un apkalpošanai, viņiem ierodoties Dalībvalstī, kur viņi ir saņēmuši/iesniedz pieteikumu aizsardzībai (avots: Pieņemts no termina “uzņemšanas centrs” definīcijas Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīcā 2.0).

Uzturēšanās atļauja ir jebkāda pilnvara, ko izsniegušas Dalībvalsts iestādes, ļaujot trešās valsts pilsonim likumīgi palikt tās teritorijā saskaņā ar Padomes 2002. gada 13. jūnija Regulas Nr. 1030/2002 1. panta 2. punkta “a” apakšpunkta noteikumiem, aprakstot uzturēšanās atļauju universālo formātu trešo valstu pilsoņiem (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Cilvēku tirdzniecība ir cilvēku vervēšana, transportēšana, pārvietošana, patveršana vai saņemšana, tostarp kontroles pār šiem cilvēkiem maiņa vai nodošana ar draudiem vai spēka izmantošanu, vai citiem

spaidu, nolaupīšanas, krāpniecības vai maldināšanas līdzekļiem, varas ļaunprātīgu izmantošanu vai ievainojamības situācijā, vai sniedzot un saņemot maksājumus vai labumus, lai dabūtu personas piekrišanu, ka tā tiek kontrolēta, izmantošanas nolūkos (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Nepilngadīgais bez pavadības attiecas uz trešās valsts pilsoni vai bezvalstnieku, kurš nav sasniedzis 18 gadu vecumu, kurš ieceļo Dalībvalsts teritorijā bez pieaugušā, kas ir atbildīgs par viņu saskaņā ar likumu vai parastajām tiesībām, kamēr viņi nav šādas personas apgādībā, vai nepilngadīgajiem, kas ir devušies bez pavadības pēc ieceļošanas Dalībvalsts teritorijā. Ievērojiet, ka ne visus, kas apgalvo, ka ir nepilngadīgie bez pavadības, iestādes par tādiem apstiprina (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

Brīvprātīga atgriešanās attiecas uz atgriešanu uz izcelsmes valsti, tranzītvalsti vai trešo valsti neatkarīgi vai ar atbalstu (tādā gadījumā tā būtu Atbalstīta brīvprātīga atgriešanās), pamatojoties uz atgriežamās personas brīvu gribu (avots: Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca 2.0).

KOPSAVILKUMS

Maza apjoma izpētes darba „Uzņemšanas un atgriešanas politika nepilngadīgajiem bez pavadības” Latvijā mērķi:

- aktualizēt Eiropas migrācijas tīkla (turpmāk-Tīkls) 2008.-2009.gada izpētes darbā „Uzņemšanas atgriešanas un integrācijas politika nepilngadīgajiem Latvijā” iekļauto informāciju,
- sniegt informāciju par nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri nelūdz patvērumu, vai kuru patvēruma pieteikumi ir noraidīti un tie tiek pakļauti atgriešanas procedūrai, sīkāk izpētot jautājumu par nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri sasniedzot 18 gadu vecumu, varētu atrasties valsts iestāžu aprūpē, un aprakstot nākamajos soļus attiecībā uz pakalpojumu sniegšanu, integrāciju un atgriešanu.

Darbā ietverta informācija, kas noteikta visām dalībvalstīm vienotā izpētes darba uzdevumā par laika posmu no 2009. – 2013.gadam. Šajā darbā ir detalizēti aprakstīta situācija Latvijā, kas skar darbu ar nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri mēģina ieceļot, ir konstatēti valstī, pieprasa patvērumu valstī vai kuriem piešķirta starptautiskā aizsardzība.

Pētījumā ir izskaidrots uz katru nepilngadīgo bez pavadības kategoriju attiecināmais normatīvais regulējums, tā īpatnības, kā arī ir izklāstīta esošā prakse.

Nepilngadīgo bez pavadības tiesības un pienākumus, ieceļošanas un uzturēšanās kārtību nosaka šādi tiesību akti: Bērnu tiesību aizsardzības likums¹, Izglītības likums², Patvēruma likums³, Imigrācijas likums⁴ un tiem pakārtotie Ministru kabineta noteikumi.

Kopš 2009.gada, ņemot vērā Eiropas Savienībā izstrādāta normatīvā regulējuma nosacījumus, kas skar nepilngadīgos, Latvija, pārņemot šī regulējuma normas, veica šādus grozījumus nacionālajos normatīvajos aktos:

¹ Bērnu tiesību aizsardzības likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.199/200, 08.07.1998.- [stājās spēkā 22.07.1998.]

² Izglītības likums.-Latvijas Vēstnesis, Nr. 343/344, 17.11.1998.- [stājās spēkā 01.06.1999.]

³ Patvēruma likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.100, 30.06.2009.- [stājās spēkā 14.07.2009.]

⁴ Imigrācijas likums.- Ziņotājs, Nr.169, 20.11.2002.- [stājās spēkā 01.05.2003.]

- 2013.gada novembrī Patvēruma likumā tika iekļauts nepilngadīgas personas bez pavadības detalizēts definējums.

- 2011.gada jūnija Imigrācijas likuma grozījumi saistīti ar Atgriešanas direktīvas transponēšanu.

Līdz Atgriešanas direktīvas nosacījumu pārņemšanai normatīvajos aktos attiecībā uz nepilngadīgo tika noteikta īpaša procedūra - nosūtīšana (ārpus atgriešanas procedūras) uz izcelsmes valsti, kur viņam ir tiesības uzturēties, nodrošinot šī nepilngadīgā nodošanu vecākiem, likumiskajam pārstāvim, vai attiecīgajai kompetentajai iestādei vai organizācijai, kas uzrauga bērnu tiesību ievērošanu valstī, kas uzņēma nepilngadīgo bez pavadības. Attiecībā uz nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem netika pieņemts atgriešanas lēmums, viņš netika iekļauts arī ieceļošanas aizliegumu sarakstā.

Pēc Atgriešanas direktīvas transponēšanas tika noteikts, ka attiecībā uz nepilngadīgo trešās valsts pilsoni izdod atgriešanas lēmumu. Bet, ievērojot to, ka nepilngadīgais trešās valsts pilsonis bez pavadības ir mazāk aizsargāta persona, viņam ir paredzēti īpaši nosacījumi un tiesības atgriešanas procedūrā. Imigrācijas likums dod tiesības iestādei, pieņemot atgriešanas lēmumu, nenoteikt nepilngadīgam trešās valsts pilsonim bez pavadības ieceļošanas aizliegumu. Vienlaicīgi tiek saglabāti nosacījumi par nepilngadīga trešās valsts pilsoņa bez pavadības pavadīšanu līdz mītnes zemei.

Nepilngadīgu trešo valstu pilsoni, kas nelikumīgi uzturas valstī, var aizturēt, ja viņš ir sasniedzis 14 gadu vecumu. Patvēruma procedūrā nav paredzēti vecuma ierobežojumi trešās valsts pilsoņa aizturēšanai.

- 2010.gadā tika veikti grozījumi Izglītības likumā un tika noteiktas nepilngadīga trešās valsts pilsoņa vai bezvalstnieka, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, tiesības iegūt pamatizglītību.

2013.gada decembra Imigrācijas likuma grozījumi saistīti ar direktīvas 2013/33/ES nosacījumu par patvēruma meklētāju nodarbinātību transponēšanu. Pēc direktīvas 2013/33/ES nosacījumu pārņemšanas tika noteikts, ka patvēruma meklētājiem ir tiesības uz nodarbinātību, ja, viņi nav saņēmuši lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt deviņu mēnešu laikā pēc tam, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, un tas nav noticis viņu vainas dēļ. Tiesības uz nodarbinātību saglabājas līdz brīdim, kad stāties spēkā un kļuvis neapstrīdams galīgais lēmums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt.

Maza apjoma izpētes darbā ir aprakstīta atgriešanas procedūra un reintegrācijas iespējas, kas ir piemērojamas attiecībā uz nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, šo personu ieceļošanas un uzturēšanās apstākļi, īpašas procedūras, kas ir attiecināmas uz nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem, nepilngadīgiem bez pavadības, kuri nelikumīgi uzturas valstī, nepilngadīgiem bez pavadības, kuru vecums nav noteikts.

Darbā iekļauta Latvijas kompetento valsts iestāžu, kas ir iesaistītas darbā ar nepilngadīgajiem bez pavadības, sniegtā informācija par nepilngadīgo bez pavadības izmitināšanas un aizturēšanas procedūrām, izmitināšanas apstākļiem un to atbilstību nepilngadīgo vajadzībām, aizbildņa iecelšanas procedūru, norādot uz aizbildņu tiesībām un pienākumu pārstāvēt bērna intereses,

Šajā darbā sniegta informācija par nepilngadīgo bez pavadības bēgšanas iespējamību un tās iemesliem un pasākumiem valstī, kas veikti bēgšanas novēršanai, kā arī aprakstīts sadarbības mehānisms, kas pastāv starp valsts iestādēm, kas ir iesaistītas nepilngadīgā meklēšanas pasākumos.

Darbu ar nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības veic tikai kompetento valsts iestāžu apmācītas amatpersonas.

Ja nepilngadīgā vecums nav zināms, tiek veikta novērtēšanas procedūra. Ja novērtēšanas procedūras laikā netiek viennozīmīgi noskaidrots pārbaudāmās personas vecums, tas tiks vērtēts par labu pārbaudāmai personai - persona tiek uzskatīta par nepilngadīgo. Viņiem tiek piemērotas tādas pašas

procedūras, kas ir attiecināmas uz nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, kuru vecums ir noteikts.

Maza apjoma izpētes darba aptvertajā laika posmā (2009-2013) Latvija nav saskārusies ar skaita ziņā lielu nepilngadīgo trešo valstu pilsoņu bez pavadības plūsmu. Statistikas dati, kas minēti pētījuma pielikumos, liecina par to, ka Latvijai nav lielas praktiskās pieredzes darbā ar nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības un izveidotā sistēma ir pilnveidojama.

1. NEPILNGADĪGO BEZ PAVADĪBAS IEMESLI IECEĻOŠANAI LATVIJĀ

Laika posmā no 2009.- 2013.gadam Latvijā no trešajām valstīm ieceļoja 10 nepilngadīgie bez pavadības vecumā no 16 līdz 17 gadiem. Saskaņā ar iesaistīto institūciju ekspertu sniegto informāciju šo nepilngadīgo bez pavadības ieceļošanas mērķis Latvijā bija saistīts ar izceļošanu uz citām Eiropas Savienības valstīm (Vāciju un Beļģiju). Bet pēc aizturēšanas par nelikumīgu uzturēšanos Latvijas Republikā bez derīgiem ceļošanas dokumentiem, personas pieprasīja patvērumu.

Atšķirībā no citām Eiropas Savienības valstīm, kur nepilngadīgu trešo valstu pilsoņu bez pavadības skaits ir liels, Latvijā netiek īstenota sadarbība ar trešajām valstīm nepilngadīgo bez pavadības migrācijas samazināšanai.

2. NEPILNGADĪGU BEZ PAVADĪBAS PATVĒRUMA MEKLĒTĀJU UN NEPILNGADĪGO, KAS NEMEKLĒ PATVĒRUMU, IECEĻOŠANAS, NOVĒRTĒŠANAS UN ROBEŽKONTROLES PROCEDŪRAS

2.1. Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības nepieciešamie dokumenti robežu šķērsošanai

Kopš 2009.gada netika veiktas izmaiņas nacionālajā likumdošanā attiecībā uz nepilngadīgo trešo valstu pilsoņu bez pavadības ieceļošanu un uzturēšanos Latvijā. Uz nepilngadīgu trešās valsts pilsoni bez pavadības ir attiecināmi vispārīgie nosacījumi, kas ir piemērojami attiecībā uz jebkuru citu trešās valsts pilsoni.

2.1. 1.Tabula

Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības robežas šķērsošanai nepieciešamie dokumenti

Nepilngadīgajiem bez pavadības nepieciešamie ieceļošanas dokumenti	Dokumentu veidi, kas ir nepieciešami, ieceļošanai Latvijā.	Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaidrs (piemēram, bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra.
Vīza, kas ļauj ieceļot un uzturēties	Lai ieceļotu Latvijas Republikā, nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības ir nepieciešami Imigrācijas likuma 4.pantā noteiktie dokumenti: 1) derīgs ceļošanas dokuments, 2) derīga vīza derīgā ceļošanas dokumentā, Latvijas Republikas vai citas Šengenas līguma dalībvalsts izsniegta uzturēšanās atļauja vai Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja	Persona nevar likumīgi iekļūt Latvijā, ja viņai nav Imigrācijas likuma 4.pantā noteikto dokumentu. Personas vecumam attiecībā uz šo kritēriju nav nozīmes. Gadījumā, ja nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības ir derīga vīza vai uzturēšanās atļauja, šaubas par personas identitāti nevar rasties, jo vīza vai uzturēšanās atļauja iekļauj personas datus.

	<p>uzturēšanās atļauja,</p> <p>3) derīga veselības apdrošināšanas polise,</p> <p>4) nav citu likumā vai citos normatīvajos aktos noteiktu šķēršļu ieceļošanai Latvijas Republikā;</p> <p>5) ir nepieciešamie finanšu līdzekļi, lai uzturētos Latvijas Republikā vai citā Šengenas līguma dalībvalstī un atgrieztos mītnes zemē vai izceļotu uz trešo valsti, kurā viņam ir tiesības ieceļot.</p>	<p>Ja Latvijas Republikas valsts robežu vēlas šķērsot nepilngadīgs trešās valsts pilsonis, kura identitāte nav zināma, Valsts robežsardzes amatpersona nekavējoties sāk noskaidrot nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa identitāti. Valsts robežsardzei ir tiesības uz laiku, kamēr tiek noskaidrota šī nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa identitāte, viņu aizturēt un izmitināt Valsts robežsardzes teritoriālās struktūrvienības dienesta telpās (šķirti no pilngadīgām personām), nodrošinot viņam atbilstošu uzturu un medicīnisko palīdzību.</p>
Pase	<p>Derīgs ceļošanas dokuments ir nepieciešams. Nepilngadīga trešās valsts pilsoņa ceļošanas dokuments ir derīgs ieceļošanai Latvijas Republikā, ja:</p> <p>1. tā derīguma termiņš vismaz par trim mēnešiem pārsniedz paredzēto uzturēšanās laiku Latvijas Republikā;</p> <p>2. tajā ir vismaz divas brīvas lappuses vīzu ielīmēšanai un dienesta atzīmēm par valsts robežas šķērsošanu;</p> <p>3. tajā ir nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa personas dati un fotogrāfija;</p> <p>4. tajā nav dokumenta izdevēja neapstiprinātu labojumu;</p> <p>5. tam nav viltojumu pazīmju;</p> <p>6. tajā nav mehānisku bojājumu vai smērējumu, kuru dēļ nav iespējams identificēt dokumenta turētāju, izlasīt datus vai noteikt iespējamus dokumenta viltojumus.</p>	
Ceļošanas dokuments	<p>Saskaņā ar Imigrācijas likuma 1.panta 1.daļas 2.punktā minēto definīciju ceļošanas dokuments ir personu apliecinošs dokuments, kas dod tiesības tā turētājam šķērsot Latvijas Republikas valsts robežu.</p>	

2.2. Apstākļi, kuros nepilngadīgais bez pavadības, kurš nav iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, var saņemt atteikumu ieceļot valstī

Nosacījumi nav mainījušies kopš 2009.gada. Nepilngadīgiem trešās valsts pilsoņiem neizdod lēmumu par atteikumu ieceļot valstī.⁵

⁵ Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumi Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības”.-Latvijas Vēstnesis, Nr. 180, 19.12.2003.- [stājās spēkā 20.12.2003.]

<p>Nepilngadīgo bez pavadības kategorijas, kurām uz robežas var atteikt ieceļot valstī</p>	<p>Plašāka informācija par apstākļiem, kas nosaka to, ka nepilngadīgie bez pavadības var saņemt atteikumu ieceļot valstī :</p> <p>a) ar likumu noteiktie ierobežojumi b) praksē noteiktie ierobežojumi</p>	<p>Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaidrs (piemēram, bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra.</p>
<p><i>Nepilngadīgie bez pavadības, kas nav iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, un kas valstī ieceļo, šķērsojot sauszemes, jūras robežu vai lidostu</i></p>	<p>Nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības netiek atteikta ieceļošana Latvijā.</p>	<p>Tiek piemērotas tādas pašas normas, kas ir attiecināmas uz nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, kuru vecums ir noteikts.</p>
<p><i>Nepilngadīgie bez pavadības, kas ir iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu un ieceļo valstī, šķērsojot sauszemes, jūras robežu vai lidostu</i></p>	<p>Ņemot vērā to, ka Latvijā nav robežprocedūras patvēruma jomā, parastā patvēruma procedūra tiek piemērota patvēruma meklētājiem, tai skaitā nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, kas pieprasa patvērumu uz robežas.</p> <p><u>Tas nozīmē to, ka trešās valsts pilsonis, kas pieprasa patvērumu uz robežas, tiek ielaists valsts teritorijā un sagaida gala lēmumu patvēruma procedūrā, atrodoties valsts iekšienē.</u></p>	
<p><i>Nepilngadīgie bez pavadības, kas ir iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, atrodoties valsts iekšienē (piem. policijā, bērnu tiesību aizsardzības institūcijā)</i></p>	<p>Attiecībā uz nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, kas pieprasa patvērumu valsts iestādēs valsts iekšienē, nevar tikt izdots lēmums par atteikumu ieceļot, jo trešās valsts pilsonis atrodas valsts teritorijā.</p> <p>Ja nepilngadīgais trešās valsts pilsonis bez pavadības izsaka nodomu pieprasīt patvērumu kādā citā valsts iestādē, Valsts robežsardze vienojas ar šo iestādi par personas pārņemšanu, izņemot gadījumu, ja persona atrodas slēgtā tipa iestādē, tādā gadījumā Valsts robežsardze ierodas uz šo iestādi nepieciešamo procesuālo darbību veikšanai.</p>	

2.3. Nepilngadīgo bez pavadības, kuri nav iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, aizturēšanas un identificēšanas tiesiskais pamatojums, procedūra uz robežas un Latvijas teritorijā

Nepilngadīgu trešo valstu pilsoņu ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā dokumentē un kontrolē Valsts robežsardze, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde un Valsts policija sadarbībā ar Ārlietu ministriju, bāriņtiesām (pagasttiesām) un pašvaldībām.

Procedūras uz robežas

Ja Latvijas Republikas robežu vēlas šķērsot nepilngadīgs trešās valsts pilsonis, kura identitāte nav zināma, Valsts robežsardze nekavējoties sāk to noskaidrot. Valsts robežsardzei ir tiesības uz identitātes noskaidrošanas laiku šo nepilngadīgo aizturēt un izmitināt Valsts robežsardzes teritoriālās struktūrvienības dienesta telpās (šķirti no pilngadīgām personām), nodrošinot viņam atbilstošu uzturu un medicīnisko palīdzību.

Ja 72 stundu laikā nav iespējams noskaidrot nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa identitāti, Valsts robežsardze viņu ievieto tuvākajā Valsts policijas profilakses centrā.

Procedūras Latvijas teritorijā

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde un Valsts robežsardze, konstatējot nepilngadīgo bez pavadības, kura uzturēšanās Latvijā ir nelikumīga, nekavējoties informē Valsts policiju un Bāriņtiesu.⁶

Valsts policija, konstatējot nepilngadīgo bez pavadības, kas nelikumīgi uzturas valstī, nodod viņu Valsts robežsardzei. Valsts policijai ir tiesības aizturēt trešās valsts pilsoni uz trim stundām līdz nodošanai Valsts robežsardzei.⁷

Bāriņtiesa ieceļ aizbildni vai pilnvaro bērnu aprūpes iestādes vadītāju pārstāvēt bērna personiskās un mantiskās intereses. Aizbildnis pārstāv bērna intereses izraidīšanas procedūras laikā un piedalās procesuālajās darbībās, kas tiek piemērotas attiecībā uz nepilngadīgo bez pavadības.

Aizturēšanas un identitātes noskaidrošanas procedūra

Par nepilngadīga trešās valsts pilsoņa aizturēšanu, kurš ir vecumā no 14 līdz 18 gadiem un kurš ir bez vecāka vai viņa likumiskā pārstāvja pavadības, Valsts robežsardzes amatpersona nekavējoties informē Konsulāro departamentu, Valsts policiju un bāriņtiesu.⁸

Saskaņā ar Imigrācijas likumu var aizturēt nepilngadīgu trešās valsts pilsoni, kurš ir sasniedzis 14 gadu vecumu. Šāds nepilngadīgais tiek aizturēts tikai izņēmuma gadījumos. Aizturēšanu piemēro, ja ir pamats uzskatīt, ka pastāv bēgšanas iespējamība, trešās valsts pilsonis traucēs izraidīšanas sagatavošanu un izvairīsies no izraidīšanas.⁹ Šiem pieņēmumiem jābūt pamatotiem ar kādu no apstākļiem, kas ir minēti Imigrācijas likuma 51.panta 2 daļā, piemēram, trešās valsts pilsonis slēpj savu identitāti, atsakās sadarboties, šķērsojis ārējo robežu izvairoties no robežpārbaudēm, izmantojis viltotu dokumentu u.c.

Nepilngadīgs trešās valsts pilsonis bez pavadības ir uzskatāms par mazāk aizsargātu personu, līdz ar to, lemjot par aizturēšanu, priekšroka tiks dota aizturēšanai alternatīviem līdzekļiem¹⁰

Aizturēšanas gadījumā Valsts robežsardzes vai Valsts policijas amatpersona noskaidro aizturētā identitāti, noņem viņa pirkstu nospiedumus un viņu nofotografē, veic trešās valsts pilsoņa un viņa mantu apskati, kā arī, ja nepieciešams, nodrošina trešās valsts pilsoņa medicīnisko pārbaudi un sastāda par to protokolu¹¹. Minētās darbības ar aizturēto nepilngadīgo trešo valstu pilsoni veic darbam ar nepilngadīgajiem sagatavota Valsts robežsardzes vai Valsts policijas amatpersona.

⁶ Imigrācijas likums. Ziņotājs, Nr.169, 20.11.2002. [stājās spēkā 20.12.2003.]

⁷ Saskaņā ar Imigrācijas likuma 51. un 52.pantu.

⁸ Saskaņā ar Imigrācijas likuma 54.panta 6.daļu.

⁹ Saskaņā ar Imigrācijas likuma 51.pantu.

¹⁰ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2011.gada 21.jūnija noteikumi Nr.454 „Noteikumi par ārzemnieka piespiedu izraidīšanu, izceļošanas dokumentu un tā izsniegšanu”.- Latvijas Vēstnesis, Nr. 100, 30.06.2011.-[stājās spēkā 01.07.2011.]

¹¹ Saskaņā ar Imigrācijas likuma 57.panta 1.daļu.

Lai noskaidrotu nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa identitāti, ar viņu veic pārrunas šim darbam īpaši sagatavota Valsts robežsardzes amatpersona.

Uzturēšanās valstī

Nepilngadīgam trešās valsts pilsonim, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, ir tiesības iegūt pamatizglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā¹².

Attiecībā uz nepilngadīgajiem bez pavadības, kuru vecums nav apstiprināts, tiek piemērotas tādas pašas procedūras, kas ir attiecināmas uz nepilngadīgajiem, kuru vecums ir noteikts.

Ja nepilngadīgā vecums nav zināms, tiek veikta novērtēšanas procedūra. Ja novērtēšanas procedūras laikā netiek viennozīmīgi noskaidrots pārbaudāmās personas vecums, tas tiks vērtēts par labu pārbaudāmai personai (līdz ar ko aizturētā persona tiek uzskatīta par nepilngadīgu) un viņam ir tiesības uz pamatizglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta kā arī viņa aizturēšanas laikā.

2.4. Valsts robežsardzes un Valsts policijas amatpersonu apmācības

Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikts, ka Iekšlietu ministrija nodrošina policijas darbiniekiem speciālu apmācību darbam ar nepilngadīgajiem.

Valsts policijas koledžā tiek realizēta pieaugušo neformālās izglītības programma „Cilvēktirdzniecības/ sutenerisma gadījumu atklāšana, novēršana un izmeklēšana”. Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas “Policijas darbs” ietvaros studiju kursā “Krimināltiesības. Sevišķā daļa” tiek ietverti jautājumi par cilvēktirdzniecības jēdzienu un par cilvēktirdzniecībai (tai skaitā nepilngadīgo) paredzēto kriminālatbildību.

Valsts robežsardzes koledžas profesionālās tālākizglītības, kvalifikācijas paaugstināšanas, kā arī profesionālās pilnveides programmās ir iekļautas tēmas par cilvēku un pilsoņu konstitucionālajām tiesībām un brīvībām, nepilngadīgo ārzemnieku iecelšanu un uzturēšanos Latvijas Republikā, patvēruma meklētāja (nepilngadīgas personas bez pavadības) tiesībām un pienākumiem, bērnu tiesību aizsardzību un interešu ievērošanu, kā arī cilvēktirdzniecības apkarošanu, tendencēm, maršrutiem, cilvēktirdzniecības upuru identificēšanu, u.c.

Valsts robežsardzes koledžā ir izstrādāta un apstiprināta kvalifikācijas paaugstināšanas programma „Cilvēku tirdzniecības novēršana un apkarošana. Instruktoru apmācības programma”. Programma paredzēta Valsts robežsardzes amatpersonām, kuras veiks apmācības cilvēku tirdzniecības novēršanas un apkarošanas jomā robežsargiem, kuri robežšķērsošanas vietās veic tiešās robežpārbaudes un personu intervēšanu. Programmā ir paredzētas specifiskās metodes darbam ar nepilngadīgām personām. Minētās programmas ietvaros 2013.gada maijā tika apmācītas 18 Valsts robežsardzes amatpersonas. Plānots, ka apmācītie instruktori organizēs apmācības personālam par cilvēktirdzniecības novēršanu un apkarošanu Valsts robežsardzes teritoriālajās pārvaldēs.

Valsts robežsardzē regulāri notiek apmācības un semināri, piesaistot valsts, nevalstisko, starptautisko organizāciju un ārvalstu kompetento iestāžu pārstāvjus.

Eiropas Bēgļu fonda projekta „Valsts robežsardzes darbinieku apmācība” ietvaros Valsts robežsardzes amatpersonas piedalījās pieredzes apmaiņas semināros „Patvēruma meklētāju

¹² Likums “Grozījumi Izglītības likumā”. - Latvijas Vēstnesis, Nr.47, 24.03.2010.- [stājās spēkā 26.03.2010.]

identificēšanas un intervēšanas metodes”, kuru laikā tika izskatīti jautājumi par bērnu interešu aizsardzību, nepilngadīgajiem bez pavadības u.c. Semināri notika Zviedrijā, Slovākijā, Norvēģijā, Austrijā. Semināru rezultātā tika paaugstināta Valsts robežsardzes amatpersonu, kas veic darbības ar patvēruma meklētājiem, kvalifikācija.

Baltijas jūras valstu padome 2013.gadā, izstrādāja projektu "*PROTECT Children on the Move*", kura izstrādē piedalījās arī Latvijas Valsts robežsardze. Projekta ietvaros līdz 2015.gada beigām tiks organizēti 5 speciālistu semināri, kā arī izstrādātas vadlīnijas un internetā pieejams metodiskais līdzeklis, lai uzlabotu speciālistu zināšanas par bērnu tiesību aizsardzību pārrobežu situācijās un bērnu atgriešanas procedūrās.¹³

2014.gadā tika rīkots seminārs "Identifikācija un darbs ar mazāk aizsargātiem patvēruma meklētājiem", kuru vadīja pārstāvji no valsts iestādēm un starptautiskajām organizācijām (Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes, Juridiskās palīdzības administrācijas, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, UNHCR). Kopā apmācīti 30 cilvēki - Valsts robežsardzes un iesaistīto iestāžu pārstāvji.

2.5. Patvēruma procedūra nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem bez pavadības

Nepilngadīgs trešās valsts pilsonis bez pavadības iesniedz patvēruma likuma 6.pantā¹⁴ noteiktajā kārtībā. Šī kārtība ir vienāda visiem trešo valstu pilsoņiem, kas pieprasa patvērumu Latvijā.

Iesniedzumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu var iesniegt robežas šķērsošanas vietā vai valsts iekšienē Valsts robežsardzes struktūrvienībā. Pēc iesniedzuma saņemšanas no nepilngadīgas personas bez pavadības Valsts robežsardze nekavējoties informē bāriņtiesu, lai tā ieceltu viņam aizbildni.

Nepilngadīgu trešās valsts pilsoni bez pavadības personiskās un mantiskās attiecības patvēruma procedūras laikā pārstāv bāriņtiesa vai tās iecelts aizbildnis, vai bērnu aprūpes iestādes, kurā ir izmitināts nepilngadīgais patvēruma meklētājs, vadītājs.¹⁵

Patvēruma likums paredz, ka nepilngadīgu trešās valsts pilsoni bez pavadības izmitina patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, pie bāriņtiesas iecelta aizbildņa vai bērnu aprūpes iestādē.

Nepilngadīgam trešās valsts patvēruma meklētājam bez pavadības var piemērot aizturēšanu¹⁶, uz laiku līdz septiņām diennaktīm, gadījumā, ja pastāv vismaz viens no šādiem nosacījumiem:

- 1) nav noskaidrota patvēruma meklētāja identitāte;
- 2) ir pamats uzskatīt, ka patvēruma meklētājs cenšas ļaunprātīgi izmantot patvēruma procedūru, un nepieciešams noskaidrot faktus, ar kuriem tiek pamatots iesniedzums un kurus var noskaidrot, tikai veicot aizturēšanu, īpaši tad, ja iespējama bēgšana;
- 3) kompetentām valsts institūcijām, to skaitā Valsts robežsardzei, ir pamats uzskatīt, ka patvēruma meklētājs rada draudus valsts drošībai vai sabiedriskajai kārtībai un drošībai.

Patvēruma meklētāju aizturēšanas laikā izmitina Valsts robežsardzes aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā.

Nepilngadīgam trešās valsts patvēruma meklētājam bez pavadības aizturēšanu piemēro kā galējo līdzekli. Izlemjot jautājumu par nepilngadīga patvēruma meklētāja bez pavadības aizturēšanu, izvērtē

¹³ PROTECT Children on the Move organizes 5 Expert Meetings 2014-2015 developing guidelines and online tool addressing transnational protection and return of children
Pieejams: <http://www.childcentre.info/child-exploitation-cross-national-child-protection-in-practice-10/> - [sk. 16.09.2014.]

¹⁴ Patvēruma likums.-Latvijas Vēstnesis, Nr. 100, 30.06.2009.- [stājās spēkā 14.07.2009.]

¹⁵ Saskaņā ar Patvēruma likuma 6.panta 5.punktu.

¹⁶Saskaņā ar Patvēruma likuma 9.pantu.

iespēju piemērot aizturēšanai alternatīvu līdzekli — regulāru reģistrēšanos Valsts robežsardzes noteiktajā teritoriālajā struktūrvienībā.¹⁷

Patvēruma pieteikumu izskata un lēmumu par statusa piešķiršanu pieņem Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.¹⁸

2.5.1. Nepilngadīgajiem bez pavadības piemērojamās īpašās patvēruma procedūras

Saskaņā ar Patvēruma likumu attiecībā uz nepilngadīgu trešās valsts pilsoni bez pavadības kā īpašu procedūru piemēro:

- aizbildņa iecelšanu (tiek veikta pēc iespējas īsākā laikā pēc iesnieguma par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu saņemšanas);
- izmitināšanu (patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, pie bāriņtiesas iecelta aizbildņa vai bērnu aprūpes iestādē, ņemot vērā nepilngadīgās personas intereses un viedokli atbilstoši šīs personas vecumam un briedumam);
- pārrunu veikšanu (veic apmācīts speciālists darbā ar nepilngadīgajiem);
- izglītības nodrošināšanu.

Ja Valsts robežsardzē iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu ir iesniegusi nepilngadīga persona bez pavadības, robežsardze nekavējoties par to informē bāriņtiesu. Saskaņā ar Patvēruma likumu nepilngadīgam patvēruma meklētājam bez pavadības uz visu patvēruma procedūras laiku tiek iecelts aizbildnis, kurš pārstāv nepilngadīgo patvēruma meklētāja personiskās un mantiskās intereses. Aizbildnis tiek iecelts pēc iespējas īsākā laikā pēc patvēruma iesnieguma saņemšanas Valsts robežsardzē.

Lēmumu par nepilngadīga patvēruma meklētāja bez pavadības izmitināšanu pieņem bāriņtiesa, ņemot vērā nepilngadīgās personas intereses un viedokli atbilstoši viņas vecumam un briedumam.

Ja ir noteikta vecuma noteikšanas ekspertīze, persona uzskatāma par nepilngadīgu līdz brīdim, kad ir saņemts atzinums par veikto ekspertīzi vai ir iegūts pierādījums, kas apstiprina nepilngadīgā bez pavadības vecumu. Attiecībā uz nepilngadīgo bez pavadības, kuram veic vecuma ekspertīzi, tiek piemērotas procedūras, kas piemērojamas attiecībā uz nepilngadīgajiem bez pavadības, kuriem ir noteikts vecums.

Pārrunas ar nepilngadīgu personu veic Valsts robežsardzes amatpersona, kurai ir nepieciešamās zināšanas par nepilngadīgu personu un personu ar īpašām vajadzībām specifiku. Valsts robežsardze veic patvēruma meklētāja sākotnējo aptauju 24 stundu laikā pēc iesnieguma par bēgļa vai alternatīva statusa saņemšanas. Šo termiņu var pagarināt uz laiku līdz 30 dienām, ja 24 stundu laikā nav iespējams nodrošināt tulku vai iecelta aizbildņa klātbūtni. Pārrunas par patvēruma pieprasīšanas motīviem veic Valsts robežsardzes amatpersona 5 dienu laikā pēc sākotnējās aptaujas. Šo termiņu pamatotu iemeslu dēļ var pagarināt līdz 15 dienām. Pārrunas ar nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības veic bāriņtiesas iecelta aizbildņa vai bērnu aprūpes iestādes vadītāja klātbūtnē.¹⁹

Nepilngadīgam patvēruma meklētājam tiek nodrošināta iespēja iegūt pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību.²⁰

¹⁷ Saskaņā ar Patvēruma likuma 9.panta deviņo punktu.

¹⁸ Saskaņā ar Patvēruma likuma 12.pantu.

¹⁹ Saskaņā ar Patvēruma likuma 6.pantu.

²⁰ Ministru kabineta 2010.gada 23.februāra noteikumi Nr.174 „Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.33, 26.02.2010.-[stājās spēkā 27.02.2010.]

2.5.2. Nepilngadīgam patvēruma meklētājam bez pavadības piemērojamā vecuma noteikšanas procedūra

Valsts robežsardze reģistrē personas vecumu personas lietā līdz ar iesnieguma par bēgļa vai alternatīvā statusa saņemšanu.

Ekspertīzes nozīmēšana un tās veikšanas procedūras neatšķiras no personas statusa. Persona uzskatāma par nepilngadīgu un attiecībā uz viņu piemēro procedūras, kas skar nepilngadīgos līdz brīdim, kad ir saņemts dokumentāls apstiprinājums par personas vecumu, proti ir iegūti pierādījumi, ka persona ir pilngadīga.

Vecuma medicīnisko ekspertīzi nozīmē šādos gadījumos:

- ja personas rīcībā nav dokumentu, kas apstiprina tās vecumu,
- ja ir pamatotas aizdomas, ka persona uzdodas par nepilngadīgu, lai izvairītos no izraidīšanas, vai lai ļaunprātīgi izmantotu patvēruma procedūru.

Vecuma noteikšanas medicīnisko ekspertīzi veic Valsts Tiesu medicīnas ekspertīzes centrs.²¹

Personu vecuma noteikšanu izdara, pamatojoties uz organisma attīstības un involūcijas ārējo izpausmju pētīšanu, stomatoloģiskiem izmeklējumiem, kā arī ņemot vērā ādas stāvokli, sekundāro dzimum pazīmju attīstību, utt.

Atzinums par veikto vecuma noteikšanas ekspertīzi tiek pievienots patvēruma meklētāja lietai. Līdz šim personas lietā reģistrētais dzimšanas datums, saņemot Tiesmedicīniskās ekspertīzes slēdzienu, nav mainīts. Tas tiek reģistrēts Valsts robežsardzes un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes lietvedībā kā ienākošais dokuments.

Ja tiek veikta vecuma noteikšanas ekspertīze trešās valsts pilsonim, kas ir iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa saņemšanu, un ekspertīzes rezultāti liecina, ka tā ir pilngadīga persona, tad Valsts robežsardzes amatpersonas reģistrē personas lietā jaunu vecumu.

2.5.3. Patvēruma procedūras ilgums nepilngadīgajam bez pavadības

Atbilstoši Patvēruma likumam, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde pieņem lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, vai atteikumu to piešķirt 3 mēnešu laikā pēc iesnieguma par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu pieņemšanas izskatīšanai. Lēmuma pieņemšana notiek pēc tam, kad lietā ir saņemti visi nepieciešamie dokumenti no Valsts robežsardzes (šis periods vidēji ilgst 1 – 2 mēnešus atkarībā no patvēruma lietas apstākļiem). Gadījumā, kad tiek apstrīdēts Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes lēmums, Administratīvā rajona tiesa lēmumu pieņem 3 mēnešu laikā. Līdz ar to kopējās patvēruma procedūras ilgums līdz galīgā lēmuma pieņemšanai var sasniegt vidēji 8 mēnešus.

Ja tiek veikta atbildīgo institūciju nozīmēta medicīniskā ekspertīze nepilngadīgā bez pavadības vecuma noteikšanai, tad patvēruma procedūras ilgums var pagarināties vidēji par 1 mēnesi. Jāņem vērā, ka patvēruma procedūras ilgumu ietekmē konkrētās patvēruma lietas apstākļi, iesnieguma saturs, patvēruma meklētāja rīcībā esošie dokumenti un citi pierādījumi.

²¹ Ministru kabineta 2001.gada 6.februāra noteikumi Nr.51 "Tiesmedicīniskās ekspertīzes veikšanas kārtība".- Latvijas Vēstnesis, Nr.23, 09.02.2001.- [stājās spēkā 10.02.2001.]

2.6. Aizbildniecības noteikšanas kārtība nepilngadīgajam bez pavadības, kurš nav iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu

Bāriņtiesa ar lēmumu ieceļ nepilngadīgā trešās valsts pilsonim bez pavadības, kurš nelikumīgi uzturas Latvijā, aizbildni. Par aizbildni²² var būt bāriņtiesas iecelta persona.²³ Bāriņtiesa pārliecinās, lai par aizbildni²⁴ ieceļamajai personai būtu aizbildņa pienākumu pildīšanai nepieciešamās spējas un īpašības. Aizbildnis pārstāv bērna personiskās un mantiskās intereses, ievērojot bērna labākas intereses. Aizbildnis atgriešanas procedūras laikā pārstāv bērna intereses. Aizbildnis piedalās pārrunu veikšanā ar nepilngadīgo trešās valsts pilsoni bez pavadības, kā arī procesuālajos pasākumos, kas tiek piemēroti attiecībā uz nepilngadīgu trešās valsts pilsoni.

Jebkuram nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim kas uzturas valstī, bez pavadības, neatkarīgi no viņa statusa, ieceļ aizbildni. Aizbildni ieceļ nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības kopš viņa piedzimšanas līdz pierādītai pilngadībai²⁵ (līdz 18 gadu vecumam) vai adopcijai.

Nepilngadīgu trešās valsts pilsoni bez pavadības, kura identitāti nebija iespējams noskaidrot un kuram piešķirta jauna identitāte, pēc pieciem gadiem pēc identitātes piešķiršanas var adoptēt.

Aizbildnim ir tiesības saņemt no bāriņtiesas informāciju par aizbildņa pienākumiem un tiesībām, aizbilstamā mantas pārvaldību un norēķiniem, aizbildņa atbildību un savstarpējām attiecībām starp līdzbilstniekiem, kā arī pārstāvēt aizbilstamo tiesiskajos darījumos, tajā skaitā, pieņemt aizbilstamā vārdā mantojumu un pārvaldīt aizbilstamā mantu.

Aizbildnis var mainīties atkarībā no statusa maiņas, gadījumā, ja mainās nepilngadīga trešās valsts pilsoņa izmitināšanas vieta. Ja nepilngadīgais bez pavadības iegūst starptautiskās aizsardzības statusu viņš var tikt izmitināts bērnu aprūpes institūcijā, un tās vadītājs kļūst par viņa aizbildni, vai arī ievietots audžuģimenē un, tad viņa tiesības pārstāv attiecīgās pašvaldības bāriņtiesa²⁶.

2.7. Vecuma noteikšanas procedūra nepilngadīgajam bez pavadības, kurš nav iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu un uzdodas par nepilngadīgu personu

Ja Valsts robežsardze nozīmē veikt medicīnisko vecuma noteikšanas ekspertīzi nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri nelikumīgi uzturas valstī, tad Tiesu medicīnas ekspertīzes centra lēmumu reģistrē Valsts robežsardzē.

Ja tiek veikta vecuma noteikšanas ekspertīze nelikumīgi ieceļojošam trešās valsts pilsonim un ekspertīzes rezultāti liecina, ka tā ir pilngadīga persona, tad Valsts robežsardzes amatpersonas reģistrē personas lietā jaunu vecumu.

Vecuma noteikšanas procedūras nepilngadīgajiem bez pavadības, kas ir patvēruma meklētāji, un nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri nelikumīgi uzturas valstī, ir vienādas

²² Civillikuma 1.daļa. „Ģimenes tiesības”- Valdības Vēstnesis, Nr.41, 20.02.1937.- [stājās spēkā 01.09.1992.]

²³ Bāriņtiesas likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.107, 07.07.2006.-[stājās spēkā 01.01.2007.]

²⁴ Aizbildnis- persona, kura iecelta vai apstiprināta Civillikumā noteiktajā kārtībā, lai nodrošinātu bērna tiesību un interešu aizsardzību. Aizbildnis aizvieto aizbilstamajam vecākus, kā arī pārstāv bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās.

²⁶ Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 17.panta 10.punktu.

2.8. Uzturēšanās Latvijā nepilngadīgajiem bez pavadības

2.8.1. Uzturēšanās iespējas Latvijā nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri nav iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, kā arī tiem, kuru iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu ir noraidīts

Ja Latvijā nelikumīgi uzturas nepilngadīgais bez pavadības, kurš nav sasniedzis 10 gadu vecumu un gada laikā nav bijis iespējams noskaidrot viņa identitāti, pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka ierosinājuma dzimtsarakstu nodaļa pēc nepilngadīgā bez pavadības faktiskās dzīvesvietas viņam **piešķir jaunu identitāti**.

Ja nepilngadīgais bez pavadības ir vecumā no 10 līdz 16 gadiem un viņa identitāte nav noskaidrota, **pēc pilngadības sasniegšanas** pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka ierosinājuma dzimtsarakstu nodaļa pēc nepilngadīgā bez pavadības faktiskās dzīvesvietas viņam **piešķir jaunu identitāti**.²⁷

Ja nepilngadīga trešās valsts pilsoņa nosūtīšana uz uzņemošo valsti apdraud viņa dzīvību vai veselību, humānu apsvērumu dēļ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka pilnvarota amatpersona pieņem lēmumu izsniegt viņam termiņuzturēšanās atļauju (līdz situācijas maiņai uzņemošajā vai izcelsmes valstī), nodrošinot neizraidīšanas principa ievērošanu.²⁸

Nepilngadīgajiem bez pavadības, humānu apsvērumu dēļ var tikt piešķirta termiņuzturēšanās atļauja uz laiku līdz pieciem gadiem.²⁹

Savukārt pēc pieciem gadiem trešās valsts pilsonis ir tiesīgs iesniegt dokumentus pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai.³⁰ Pēc jaunas identitātes piešķiršanas, atbildīgā institūcijas lemj par nepilngadīgā turpmākām uzturēšanās iespējām Latvijā.

Tiem nepilngadīgajiem bez pavadības, kuru iesniegumi par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu ir noraidīti, tiek piemērota atgriešanas procedūra.

2.8.2. Uzturēšanās atļaujas izsniegšana tiem nepilngadīgajiem bez pavadības, kuriem ir piešķirts staprautiskās aizsardzības statuss

Ja nepilngadīgajam patvēruma meklētājam bez pavadības piešķir bēgļa statusu, viņš saņem pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Ja tiek piešķirts alternatīvais statuss, viņam izsniedz termiņuzturēšanās atļauju uz 1 gadu. Ja pēc gada joprojām pastāv kāds no alternatīvā statusa piešķiršanas nosacījumiem, personai tiek izsniegta jauna termiņuzturēšanās atļauja uz vienu gadu.

Persona, kurai piešķirts alternatīvais statuss, pamatojoties uz termiņuzturēšanās atļauju, kas ir uzturējusies valstī piecus gadus pēc kārtas, ir tiesīga pieprasīt pastāvīgo uzturēšanās atļauju.³¹ No 2009. līdz 2013.gadam 4 nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem bez pavadības tika piešķirts alternatīvais statuss un izsniegtas termiņuzturēšanās atļaujas. 2006.gadā 3 nepilngadīgajiem bez pavadības piešķirta alternatīvo statusu un viņiem izsniedza termiņuzturēšanās atļaujas. 2012.gadā, kad viņi jau bija pilngadīgi, viņiem izsniedza pastāvīgās uzturēšanās atļaujas.

²⁷ Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumi Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.180, 19.12.2003.-[stājās spēkā 20.12.2003.]

²⁸ Saskaņā ar Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumu Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības” 20.punktu.

²⁹ Saskaņā ar Imigrācijas likuma 23.panta trešās daļas 2.punktu.

³⁰ Saskaņā ar Imigrācijas likuma 24.panta pirmās daļas 7.punktu.

³¹ Saskaņā ar Imigrācijas likuma 24.panta pirmās daļas 7.punktu.

Tabula 2.8.2.1.

Izniedzamās termiņuzturēšanās atļaujas nepilngadīgajiem

bez pavadības, kuri neizpilda ieceļošanas nosacījumus, bet, kuriem nav liegta ieceļošana vai kuri ir aizturēti valsts teritorijā

Nepilngadīgo bez pavadības kategorijas	Nepilngadīgajiem bez pavadības izniedzamo uzturēšanās atļauju apraksts	Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaids (piemēram, kad bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra.
<i>Nepilngadīgais bez pavadības, kas nav iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu un ir ieceļojis valstī šķērsojot jūras/sauszemes robežu vai lidostu</i>	Ja nepilngadīga trešā valsts pilsoņa nosūtīšana uz uzņemošo valsti apdraud viņa dzīvību vai veselību, humānu apsvērumu dēļ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka pilnvarota amatpersona pieņem lēmumu izsniegt viņam termiņuzturēšanās atļauju (līdz situācijas maiņai uzņemošajā valstī). ³²	Process neatšķiras.
<i>Nepilngadīgais bez pavadības, kas nav iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu un, kas ir aizturēts Latvijā</i>	Nepilngadīgajiem bez pavadības, humānu apsvērumu dēļ var tikt piešķirta termiņuzturēšanās atļauja uz laiku līdz pieciem gadiem. ³³	
<i>Nepilngadīgs patvēruma meklētājs bez pavadības, kas ieceļo valstī šķērsojot jūras/sauszemes robežu vai lidostu</i>	Procesa virzītājam ir tiesības pieprasīt termiņuzturēšanās atļauju trešās valsts pilsonim, kas ir atzīts par cilvēku tirdzniecības upuri, kā arī viņa pavadībā esošajam bērnam uz laiku, kas nav mazāks par 6 mēnešiem. ³⁴	
<i>Nepilngadīgs patvēruma meklētājs bez pavadības, kurš ir aizturēts vai identificēts Latvijas teritorijā</i>	Pēc pieciem gadiem trešās valsts pilsonis ir tiesīgs pieprasīt pastāvīgās uzturēšanās atļauju. ³⁵	
<i>Nepilngadīgais bez pavadības, kas ir iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu atrodoties valsts iekšienē (piem. policijā, bērnu tiesību aizsardzības institūcijā)</i>		

³²Ministru kabineta noteikumiem Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības”.-Latvijas Vēstnesis, Nr. 180, 19.12.2003.- [stājās spēkā 20.12.2003.]

³³Saskaņā ar Imigrācijas likuma 23.panta trešās daļas 2.punktu.

³⁴ Saskaņā ar Imigrācijas likuma 23.panta 30.daļas 6.punktu.

³⁵ Saskaņā ar Imigrācijas likuma 24.panta pirmās daļas 7.punktu.

3. NEPILNGADĪGO BEZ PAVADĪBAS IZMITINĀŠANAS KĀRTĪBA UN INTEGRĀCIJA

3.1. Nepilngadīgo bez pavadības izmitināšana

3.1.1. Nepilngadīgo trešo valstu pilsoņu bez pavadības, kas pieprasījuši patvērumu vai kuriem piešķirta starptautiskā aizsardzība, izmitināšana

Nepilngadīgu trešās valsts pilsoni bez pavadības, kas ir patvēruma meklētājs, kurš nav aizturēts, izmitina³⁶:

- 1) patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā „Mucenieki”³⁷,
- 2) pie bāriņtiesas iecelta aizbildņa,
- 3) bērnu aprūpes iestādē.

Nepilngadīga trešās valsts pilsoņa bez pavadības izmitināšanu organizē Valsts robežsardze. Lēmumu par nepilngadīgā izmitināšanu kādā no iepriekšminētajām izmitināšanas iestādēm pieņem bāriņtiesa, ņemot vērā nepilngadīgās personas intereses, viedokli atbilstoši šīs personas vecumam un briedumam, un ievērojot Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes viedokli, kā arī ņem vērā šādus nosacījumus:

- 1) nepilngadīgu personu bez pavadības izmitina kopā ar pilngadīgajiem radniekiem;
- 2) vienas ģimenes bērni nav šķirami, izņemot gadījumu, kad tas tiek darīts bērnu interesēs;
- 3) nepilngadīgai personai bez pavadības izmitināšanas vietu maina tikai tad, ja tas atbilst šīs personas interesēm.

Aizturētu nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības izmitina Valsts robežsardzes patvēruma meklētāju izmitināšanas telpās, kuras ir izveidotas aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā „Daugavpils”, vai izvērtē iespēju piemērot aizturēšanai alternatīvu līdzekli — regulāru reģistrēšanos Valsts robežsardzes struktūrvienībā. Nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem bez pavadības uzturu, apgādi ar higiēnas un pirmās nepieciešamības precēm, neatliekamās medicīniskās palīdzības un primārās veselības aprūpes sniegšanu, sākotnējo medicīnisko apskati un izglītību nodrošina par valsts līdzekļiem.

Nepilngadīgajam bez pavadības, kuram ir piešķirts bēgļa statuss, izsniedz pastāvīgās uzturēšanās atļauju ar tiesībām uz nodarbinātību atbilstoši Darba likuma ierobežojumiem attiecībā uz nepilngadīgu personu. Ja bēglim nav cita iztikas avota, pirmos 12 mēnešus pēc bēgļa statusa iegūšanas viņš saņem pabalstu, kas sedz uzturēšanās izmaksas (nepilngadīga persona saņem pabalstu 30% apmērā no pilngadīgai personai noteiktā pabalsta apmēra), kā arī valsts valodas apguvei nepieciešamās izmaksas.

Ja personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss, nav cita iztikas avota, pirmos deviņus mēnešus pēc alternatīvā statusa iegūšanas tā saņem pabalstu, kas sedz uzturēšanās izmaksas (attiecīgi nepilngadīga persona saņem pabalstu 30% apmērā no pilngadīgai personai noteiktā pabalsta apmēra), kā arī valsts valodas apguvei nepieciešamās izmaksas.

Nepilngadīgie bez pavadības, kas ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu, var tikt izmitināti bērnu aprūpes iestādēs, audžuģimenēs, vai arī jauniešu mājās.

3.1.2. Nepilngadīgo bez pavadības, kas valstī ir ieceļojuši nelikumīgi, izmitināšana

Ja nepilngadīgs trešās valsts pilsonis bez pavadības, kas nelikumīgi uzturas valstī, nav aizturēts, Valsts robežsardze informē bāriņtiesu, kura rīkojas tā, lai nodrošinātu bērna tiesību un interešu aizsardzību. Nepilngadīgā aizbildnis lemj par viņa izmitināšanu bērnu aprūpes iestādē.

Nepilngadīgu aizturēto trešās valsts pilsoni bez pavadības, kas nelikumīgi uzturas Latvijā, var izmitināt³⁸:

³⁶ Saskaņā ar Patvēruma likuma 8.pantu

³⁷ Šobrīd Latvijā ir viens patvēruma meklētāju izmitināšanas centrs – nav specializētu centru mazāk aizsargātām personu kategorijām

1) Valsts robežsardzes struktūrvienībā:

-uz laiku līdz 72 stundām, lai noskaidrotu nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa identitāti, nodrošinot viņam atbilstošu uzturu un medicīnisko palīdzību, izmitinot viņu šķirti no pilngadīgām personām,³⁹

2) Valsts policijas struktūrvienībā (profilakses centrā):

- ja 72 stundu laikā nebija iespējams viņu identificēt,

- ja, ņemot vērā nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa vecumu vai fizisko un psiholoģisko attīstību, Valsts robežsardzes teritoriālajā struktūrvienībā viņam nav iespējams nodrošināt atbilstošus izmitināšanas apstākļus,

3) Bērnu aprūpes iestādē:

– ja ir pagājis mēnesis un aizturētā nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa identitāte netika noskaidrota, Valsts policija izdod rīkojumu par nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa ievietošanu aprūpes iestādē⁴⁰

- ja nepilngadīgais trešās valsts pilsonis, uzturoties Latvijā, ir palicis bez vecāku vai aizbildņu aprūpes.⁴¹

3.1.3. Nepilngadīgu cilvēku tirdzniecības upuru bez pavadības izmitināšana

Gadījumā, ja rodas aizdomas, ka nepilngadīgs trešās valsts pilsonis bez pavadības varētu būt cilvēku tirdzniecības upuris, Valsts robežsardze par šo faktu informē Valsts policiju, kura savas kompetences ietvaros veic nepieciešamās darbības, lai iespējamā cietusī persona tiktu juridiski identificēta un varētu saņemt likumā noteikto aizsardzību un palīdzību.⁴²

Procesa virzītājs ir tiesīgs pieprasīt nepilngadīgam trešās valsts cilvēku tirdzniecības upurim termiņuzturēšanās atļauju uz laiku, kas nav mazāks par sešiem mēnešiem. Izsniegtā termiņuzturēšanās atļauja ir ar tiesībām uz nodarbinātību bez ierobežojuma, taču ir jāņem vērā Darba likumā iekļautie nosacījumi.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus nodrošina nevalstiskā organizācija biedrība "Patvērums "Drošā māja"", izmantojot valsts piešķirto finansējumu. Lai saņemtu atbalstu, nepilngadīgam trešās valsts pilsonim bez pavadības ir jābūt atzītam par cilvēku tirdzniecības upuri.⁴³ Biedrība var būt nepilngadīga trešās valsts pilsoņa - cilvēku tirdzniecības upura aizbildnis.

Nepilngadīgos cilvēku tirdzniecības upurus bez pavadības izmitina krīzes centrā un/vai bērnu aprūpes iestādē.

3.2. Valsts un nevalstiskās organizācijas, kas ir atbildīgas par nepilngadīgo bez pavadības izmitināšanu un aprūpi.

3.2.1. Nepilngadīgo bez pavadības, kas ir iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, izmitināšana

Par nepilngadīgo patvēruma meklētāju bez pavadības izmitināšanu un uzturu atkarībā no izmitināšanas vietas ir atbildīgas šādas iestādes:

1) Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde - ja patvēruma meklētājs izmitināts patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā,

³⁸ Saskaņā ar Imigrācijas likumu un Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumiem Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības”.

³⁹ Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumi Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības”.

⁴⁰ Saskaņā ar Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumu Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības” 13.punktu.

⁴¹ Saskaņā ar Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumu Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības”15.punktu.

⁴² Kriminālprocesa likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.74, 11.05.2005.- [stājās spēkā 01.10.2005.]

⁴³ Likums „Par cilvēku tirdzniecības upura uzturēšanos Latvijā”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.23, 08.02.2007.- [stājās spēkā 22.02.2007.]

- 2) bērnu aprūpes iestāde - ja nepilngadīgais ir izmitināts bērnu aprūpes iestādē.
- 3) Valsts robežsardze - ja nepilngadīgais patvēruma meklētājs ir aizturēts un izmitināts Valsts robežsardzes struktūrvienībā.

Izdevumi, kas saistīti ar nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības izmitināšanu, veselības aprūpi⁴⁴ un uzturu tiek segti no valsts budžeta.

Par nepilngadīgo izglītību ir atbildīga Izglītības ministrija un valsts izglītības iestādes. Nepilngadīgam patvēruma meklētājam ir tiesības uz valsts nodrošināto pamatizglītību un vidējo izglītību, kā arī tiesības pēc pilngadības sasniegšanas turpināt iesākto izglītību⁴⁵.

3.2.2. Nepilngadīgo bez pavadības, kas ir nelikumīgie imigranti izmitināšana

Par nepilngadīgo bez pavadības, kas ir nelikumīgi imigranti, izmitināšanu un uzturu atkarībā no izmitināšanas vietas ir atbildīgas šādas iestādes:

- 1) Valsts robežsardze, ja Valsts robežsardzes teritoriālajā struktūrvienībā ir iespējams nodrošināt atbilstošus izmitināšanas apstākļus, ņemot vērā nepilngadīgā vecumu vai fizisko un psiholoģisko attīstību⁴⁶,
- 2) Valsts policija, ja nepilngadīgais ir izmitināts Valsts policijas struktūrvienībā (nepilngadīgo profilakses centrā),
- 3) Bērnu aprūpes iestāde - ja nepilngadīgais bez pavadības ir izmitināts bērnu aprūpes iestādē.

Izdevumus par nepilngadīga trešās valsts pilsoņa izmitināšanu un veselības aprūpi⁴⁷, kas nelikumīgi uzturas valstī, Valsts robežsardzes dienesta telpās, aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā „Daugavpils” vai Valsts policijas struktūrvienībā sedz no valsts pamatbudžeta līdzekļiem.

Izdevumus par nepilngadīga trešās valsts pilsoņa bez pavadības uzturēšanos bērnu aprūpes iestādē sedz attiecīgā pašvaldība.

Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim vai bezvalstniekam, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, ir tiesības iegūt valsts apmaksātu pamatizglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā.⁴⁸

3.2.3. Nepilngadīgo bez pavadības, kas ir cilvēku tirdzniecības situācijā, izmitināšana

Biedrība „Patvērums „Drošā māja”” sniedz cilvēku tirdzniecības upuriem valsts apmaksātu sociālo rehabilitāciju.

Par nepilngadīgu cilvēku tirdzniecības upuru bez pavadības izmitināšanu ir atbildīga biedrība „Patvērums „Drošā māja”. Nepilngadīgais bez pavadības tiek izmitināts krīzes centrā, kurā viņš saņem sociālo rehabilitāciju un vēlāk tiek ievietots bērnu aprūpes iestādē. Izdevumus sedz no valsts budžeta.

⁴⁴ Saskaņā ar Patvēruma likuma 10.pantu jebkuram patvēruma meklētājam ir tiesības saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību un primāro veselības aprūpi par valsts līdzekļiem.

⁴⁵ Saskaņā ar Izglītības likuma 3.panta otro daļu.

⁴⁶ Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības”.

⁴⁷ Ārstniecības likuma 17.pants nosaka veselības pakalpojumu apjomu, ko saņem aizturētās personas. Latvijas Vēstnesis, Nr. 167/168, 01.07.1997. - [stājās spēkā 01.10.1997.]

⁴⁸ Saskaņā ar Izglītības likuma 3.panta trešo daļu.

Biedrība „Patvērums „Drošā māja” nodrošina cilvēku tirdzniecības upuriem valsts apmaksātu pirmo palīdzību, psihologa, ārstniecības personu un citu speciālistu konsultācijas, iespēju saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību, kā arī iespēju iesaistīties apmācībā un izglītības programmās.

3.3. Ilgtermiņa risinājumi Latvijā nepilngadīgo bez pavadības situācijā

Gadījumā, ja attiecībā uz nepilngadīgu trešās valsts pilsoni bez pavadības ir pieņemts atgriešanas lēmums un nepilngadīgā interesēs ir atgriešanās uz viņa izcelsmes valsti, kā arī, ja nepastāv neizraidīšanas princips, nepilngadīgajam tiek dota iespēja brīvprātīgi atgriezties uz izcelsmes valsti, izmantojot Atbalstītas brīvprātīgas atgriešanas un reintegrācijas programmu (atbalstu sniedz Starptautiskās Migrācijas organizācijas Rīgas birojs).

Gadījumā, ja nepilngadīgs trešās valsts pilsonis bez pavadības ir iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, tas tiks izskatīts un lēmums tiks pieņemts, ievērojot bērna labākās intereses un cilvēktiesības, neizraidīšanas principu un situāciju uzņemošajā valstī.

Savukārt, gadījumā, ja nepilngadīga trešās valsts pilsoņa bez pavadības atgriešana uz viņa izcelsmes valsti nav iespējama vai pastāv neizraidīšanas princips, tad ievērojot nepilngadīga labākas intereses un cilvēktiesības viņam piešķir jaunu identitāti vai izsniedz uzturēšanās atļauju.

Līdz šim Latvijā nav bijuši gadījumi, kad būtu bijis nepieciešams izvērtēt nepilngadīgas personas bez pavadības pārvietošanu uz trešo valsti.

Nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, kuru vecums nav apstiprināts, piemēro iepriekš minētas procedūras, līdz vecuma apstiprinājuma brīdim.

3.4. Atbildīgo institūcija lēmumu pieņemšanas laiks saskaņā ar bērna labākajām interesēm

Ņemot vērā to, ka nepilngadīgie trešo valstu pilsoņi bez pavadības, saskaņā ar Latvijas Republikas normatīviem aktiem, ir iekļauti mazāk aizsargātu personu grupā, ilgtermiņa lēmumu attiecībā uz viņiem pieņem nekavējoties no brīža, kad ir konstatēti apstākļi, uz kuru pamata pieņem attiecīgo lēmumu.

Gadījumā, ja attiecībā uz nepilngadīgu trešo valstu pilsoni bez pavadības ir pieņemts atgriešanas lēmums un nepilngadīgā interesēs ir atgriešanās uz viņa uzņemošo valsti, kā arī ja nepastāv neizraidīšanas princips, nepilngadīgajam tiek dota iespēja brīvprātīgi atgriezties uz izcelsmes valsti, izmantojot Atbalstītas brīvprātīgas atgriešanas un reintegrācijas programmu. Valsts robežsardze savas kompetences ietvaros pieņem atgriešanas lēmumu 3 dienu laikā no trešās valsts pilsoņa identificēšanas. Pēc atgriešanas lēmuma pieņemšanas tiek veikti pasākumi nepilngadīga trešās valsts pilsoņa brīvprātīgai atgriešanai un reintegrācijas atbalsta sniegšanai.

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde izbraukšanas rīkojumu vai lēmumu par piespiedu izraidīšanu ir tiesīga pieņemt viena mēneša laikā no personas iesnieguma vai Valsts robežsardzes vēstules saņemšanas dienas.⁴⁹ Savukārt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta pirmajā daļā noteikts, ka iesniegumi un sūdzības, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskatāmas nekavējoties.

Jāatzīmē, ka praksē lielākoties lēmumi tiek pieņemti ātrāk - vidēji 2-5 darba dienu laikā.

Gadījumā, ja nepilngadīgs trešās valsts pilsonis bez pavadības ir iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, tas tiks izskatīts un lēmums tiks pieņemts iespējami īsākos termiņos, ievērojot bērna labākas intereses un cilvēktiesības, neizraidīšanas principu un situāciju izcelsmes valstī. Galīgais lēmums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu tiek pieņemts vidēji 5-8 mēnešu laikā kopš

⁴⁹ Administratīvā procesa likums.- Latvijas Vēstnesis Nr. 164, 14.11.2001.-[stājās spēkā 01.02.2004.]

patvēruma iesnieguma iesniegšanas dienas. Savukārt, lai nodrošinātu neizraidīšanas principa nosacījumu ievērošanu, un, ņemot vērā nepilngadīga labākas intereses un cilvēktiesības, viņam:

- pēc gada tiek uzsākta jaunas identitātes piešķiršanas procedūra. Lēmums tiek pieņemts vienas dienas laikā
- piešķir uzturēšanās atļauju.

Lēmums par uzturēšanās atļaujas piešķiršanu tiek pieņemts 1 mēneša laikā.

3.5. Izmitināšana un citi materiālie uzņemšanas nosacījumi

<i>Izmitināšanas veids un piekļuve citiem aprūpes un materiālajiem uzņemšanas nosacījumiem</i>	<i>Nepilngadīgie bez pavadības, kas ir iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu⁵⁰</i>	<i>Nepilngadīgie bez pavadības, kas nav iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, ietverot tos, kas valstī ir ieceļojuši nelikumīgi un ir cilvēku tirdzniecības upuri</i>	<i>Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaidrs (piemēram, kad bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra.</i>
<i>Izmitināšana kopā ar pieaugušajiem</i>	<p>Patvēruma meklētāja izmitināšana kopā ar pieaugušajiem ir iespējama pie bāriņtiesas iecelta aizbildņa. No 16 gadu vecuma nepilngadīgi patvēruma meklētāji bez pavadības var tikt izmitināti patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā šķirti no pieaugušajiem patvēruma meklētājiem.</p> <p>Nepilngadīgie bez pavadības, kas ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu var tikt izmitināti audžuģimenē, vai, ja viņš ir sasniedzis 16 gadu vecumu jauniešu mājā vai pie aizbildņa.</p>	<p>Nepilngadīgi trešo valstu pilsoņi bez pavadības, kas valstī uzturas nelikumīgi, tiek izmitināti šķirti no pilngadīgām personām Valsts robežsardzes teritoriālās struktūrvienības dienesta telpās (ja nepilngadīgais ir aizturēts uz laiku līdz 72 stundām).</p> <p>Savukārt uz laiku, kas ilgāks par 72 stundām, kā arī gadījumos, kad nepilngadīgais nav aizturēts, viņš tiek izmitināts bērnu izmitināšanai paredzētajās telpās.</p> <p>Trešo valstu nepilngadīgu cilvēku tirdzniecības upuri neizmitina kopā ar pieaugušajiem, izņēmums ir gadījums, ja nepilngadīgais mēneša laikā kļūst pilngadīgs.</p>	Process nav atšķirīgs.
<i>Izmitināšana audžuģimenē</i>	<p>Patvēruma likums pieļauj nepilngadīga patvēruma meklētāja bez pavadības izmitināšanu pie aizbildņa.</p> <p>Nepilngadīgie bez pavadības, kas ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu var tikt izmitināti audžuģimenē.</p>	<p>Nepilngadīgo trešās valsts pilsoņi bez pavadības, kas valstī uzturas nelikumīgi, nav paredzēti izmitināt audžuģimenē.</p> <p>Trešās valsts pilsoņi, kas ir cilvēku tirdzniecības upuris var, izmitināt audžuģimenē.</p>	Process nav atšķirīgs.

⁵⁰ Ja bērnu aprūpes institūcijā ievietotajam bērnam nav iecelts aizbildnis, bērna aizbildņa pienākumus veic institūcijas vadītājs.

Izmitināšanas/uzņemšanas iestādes nepilngadīgajiem	Latvijā nav specializēta patvēruma meklētāju izmitināšanas centra nepilngadīgajiem. ⁵¹	Nepilngadīgo trešās valsts pilsoni bez pavadības, kas valstī uzturas nelikumīgi, ievieto specializētajās iestādēs, kas ir paredzētas nepilngadīgo izmitināšanai.	Process nav atšķirīgs.
Specializētās izmitināšanas/uzņemšanas iestādes, kas ir paredzētas nepilngadīgajiem	Nepilngadīgs patvēruma meklētājs bez pavadības var tikt izmitināts Bērnu aprūpes iestādē. Nepilngadīgas nepavadītas personas, kas ieguvušas starptautiskās aizsardzības statusu var tikt izmitinātas bērnu aprūpes iestādēs.	Cilvēku tirdzniecības upuri izmitina ārpus ģimenes aprūpes iestādē, kas ir paredzēta nepilngadīgām personām. ⁵²	Process nav atšķirīgs.
Specializētās izmitināšanas iestādes, kas ir pieejamas nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri	Latvijā nav izveidota iestāde, kas būtu paredzēta cilvēku tirdzniecības upuru uzņemšanai. Nepilngadīgos bez pavadības izmitina jau esošajos krīzes centros, kas ir paredzēti no vardarbības cietušajām personām.		
Specializētās izmitināšanas iestādes, kas ir pieejamas nepilngadīgajiem bez pavadības ar īpašām vajadzībām	Nepilngadīgi patvēruma meklētāji bez pavadības un nepilngadīgie bez pavadības, kas ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu, var tikt izmitināti bērnu aprūpes iestādēs atbilstoši viņu īpašajām vajadzībām.	Nepilngadīgie bez pavadības, kas valstī ir ieceļojuši nelikumīgi, un nepilngadīgie bez pavadības, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, var tikt izmitināti bērnu aprūpes iestādēs atbilstoši viņu īpašajām vajadzībām.	Process, kas saistīts ar bērna izmitināšanu atbilstoši viņa īpašām vajadzībām, nav atšķirīgs no procesa, kas piemērojams attiecībā uz nepilngadīgu patvēruma meklētāju un nepilngadīgo, kas uzturas nelikumīgi.
Cita veida izmitināšana	Tie nepilngadīgie bez pavadības, kuriem ir piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss var dzīvot individuāla tipa telpās, kas ir paredzētas bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kas sasnieguši 15 gadu vecumu. ⁵³ Jauniešu mājā jaunietim nodrošina: <ul style="list-style-type: none"> • dzīvojamo istabu, kurā izvieto ne vairāk kā trīs personas; • koplietošanas telpu ar galdu un krēsliem; • virtuvi, kurā ir izvietotas ēdiena pagatavošanas ierīces. Jauniešiem ir iespēja rūpēties par sevi (tai skaitā mazgāt un gludināt pašiem savas drēbes). Nepilngadīgos uzrauga un atbalsta vismaz viens pieaudzis darbinieks.	Cilvēku tirdzniecības upuri var dzīvot individuāla tipa telpās, kas ir paredzētas bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kas sasnieguši 15 gadu vecumu. ⁵⁴ Jauniešu mājā jaunietim nodrošina: <ul style="list-style-type: none"> • dzīvojamo istabu, kurā izvieto ne vairāk kā trīs personas; • koplietošanas telpu ar galdu un krēsliem; • virtuvi, kurā ir izvietotas ēdiena pagatavošanas ierīces. Bērniem ir iespēja rūpēties par sevi (tai skaitā mazgāt un gludināt pašiem savas drēbes). Bērņus uzrauga un atbalsta vismaz viens pieaudzis darbinieks. ⁵⁵	Process nav atšķirīgs.

⁵¹ Šobrīd Latvijā ir viens patvēruma meklētāju izmitināšanas centrs – nav specializētu centru mazāk aizsargātām personu kategorijām

⁵³ Jauniešu mājā var turpināt uzturēties vai tikt uzņemtas bez vecāku gādības palikušas pilngadību sasniegušas personas līdz 24 gadu vecumam, ja ir noslēgts sociālo pakalpojumu sniegšanas līgums ar pašvaldību.

⁵⁴ Jauniešu mājā var turpināt uzturēties vai tikt uzņemtas bez vecāku gādības palikušas pilngadību sasniegušas personas līdz 24 gadu vecumam, ja ir noslēgts sociālo pakalpojumu sniegšanas līgums ar pašvaldību.

<p>Uzturs</p>	<p>Nepilngadīgie bez pavadības, kuri ir izmitināti patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā „Mucenieki” maltītes gatavo paši. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļā ēdiens tiek nodrošināts 4 reizes dienā un tiek vests no ēdnīcas.</p> <p>Ja nepilngadīgie, kuri ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu uzturas individuāla tipa telpās, tad viņi paši iespēju robežās var iegādāties pārtiku un pagatavot sev maltītes.</p>	<p>Gatavas maltītes.</p> <p>Ja nepilngadīgie uzturas individuāla tipa telpās, tad viņi paši iespēju robežās var iegādāties pārtiku un pagatavot sev maltītes.</p> <p>Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļā ēdiens tiek nodrošināts 4 reizes dienā un tiek vests no ēdnīcas.</p>	<p>Process nav atšķirīgs.</p>
<p>Apģērbs</p>	<p>Iespēju robežās nepilngadīgi patvēruma meklētāji bez pavadības un nepilngadīgie ar starptautiskās aizsardzības statusu, kuri ir izmitināti bērnu aprūpes iestādēs tiek nodrošināti ar mazlietotām drēbēm un apaviem.</p> <p>Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļā nepilngadīgajiem tiek nodrošinātas budžeta mazlietotas drēbes, izsniegtas kā maiņas apģērbs uz atrašanās laiku iestādē.</p>	<p>Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļā nepilngadīgajiem tiek nodrošinātas budžeta mazlietotas drēbes, kas tiek izsniegtas kā maiņas apģērbs uz atrašanās laiku iestādē.</p> <p>Nepilngadīgie bez pavadības, kas nemeklē patvērumu, kā arī tie, kas valstī ieceļojuši nelikumīgi un cilvēku tirdzniecības upuri, kas uzturas bērnu aprūpes institūcijās tiek nodrošināti ar mazlietotu apģērbu.</p>	<p>Process nav atšķirīgs.</p>
<p>Pabalsts/kabatas nauda</p>	<p>Nepilngadīgajam patvēruma meklētājam bez pavadības, kas uzturas patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, tiek piešķirts pabalsts uztura, higiēnas un pirmās nepieciešamības preču iegādei, kas ietver arī kabatas naudu (2,25 EUR diennaktī), kuru izmaksā reizi nedēļā priekšapmaksas veidā (septiņām dienām). Pabalsts tiek izmaksāts personas likumiskajam pārstāvim.</p> <p>Personām, kas uzturas Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļā, pabalsts netiek izmaksāts.</p> <p>Izmitināšanas iestādēs nepilngadīgajiem bez pavadības nav</p>	<p>Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļā nav iespējas pelnīt/saņemt kabatas naudu.</p> <p>Ja nepilngadīgu cilvēku tirdzniecības upuris bez pavadības ir izmitināts ārpus ģimenes aprūpes iestādē, viņam no septiņu gadu vecuma izmaksā naudas summu, no ilgstošas sociālās aprūpes iestādes budžeta līdzekļiem, kas ir 15% no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra⁵⁷.</p>	<p>Process nav atšķirīgs.</p>

⁵⁷ Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 29.panta 2.punktu.

	<p>iespējas pelnīt kabatas naudu.</p> <p>Ja nepilngadīgais bez pavadības, kuram ir piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss, ir izmitināts bērnu aprūpes iestādē, viņam no septiņu gadu vecuma izmaksā naudas summu no ilgstošas sociālās aprūpes iestādes budžeta līdzekļiem, kas ir 15% no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra.⁵⁶</p>		
Cits materiāla atbalsta veids	<p>Ar Eiropas Bēgļu fonda atbalstu, patvēruma meklētājam ierodoties patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, tiek izsniegts trauku komplekts, pārtikas paka un higiēnas preces. Uzturēšanās laikā patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā viņiem tiek nodrošinātas bezmaksas braukšanas kartiņas un skolēniem tiek iegādātas skolai nepieciešamās lietas.</p> <p>Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļā nav iespējas saņemt cita veida materiālo atbalstu.</p>	<p>Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļā nav iespējas saņemt cita veida materiālo atbalstu.</p>	<p>Process nav atšķirīgs.</p>

3.5.1. Nepilngadīgo bez pavadības tiesības pieņemt lēmumus par viņu sadzīves jautājumiem

Nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri uzturas patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, un ir vismaz 16 gadus veci, pašiem ir jā rūpējas par savas dzīvojamās telpas tīrību un viņiem pašiem ir jā gatavo ēdiens koplietošanas virtuvēs. Ņemot vērā, ka pabalsts uztura, higiēnas un pirmās nepieciešamības preču iegādes izdevumu segšanai tiek izmaksāts nepilngadīgā patvēruma meklētāja bez pavadības likumiskajam pārstāvim, tad likumiskais pārstāvis sadarbībā ar nepilngadīgo bez pavadības lemj par saņemtā pabalsta iztērēšanas iespējām nepieciešamajām precēm.

Nepilngadīgajiem bez pavadības, kuriem piešķir starptautisko aizsardzības statusu, ir tādas pašas tiesības uz sociāliem pakalpojumiem un palīdzību, kādas ir Latvijas pilsoņiem.

Bērnu aprūpes iestādē bērnam ir nodrošināta iespēja apgūt šādas sadzīves un pašaprūpes iemaņas:

- personiskās naudas izlietojuma plānošana;
- iepirkšanās un citu sadzīvē nepieciešamu iemaņu iegūšana;
- dzīvojamo telpu un teritorijas uzkopšana;
- apģērba mazgāšana, gludināšana un apavu kopšana;
- ēdiena gatavošana.⁵⁸

⁵⁶ Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 29.panta 2.punktu.

⁵⁸ Saskaņā ar Ministru kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumu Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 17.punktu.

Atkarībā no izmitināšanas vietas uz nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, kuru vecums nav apstiprināts, attiecas tādas pašas prasības kā citiem patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, vai bērnu aprūpes iestādē izmitinātiem nepilngadīgajiem.

Izmitināšanu un uzņemšanu nodrošina Valsts robežsardzes teritoriālās struktūrvienības dienesta telpas (īslaicīga uzturēšanās), patvēruma meklētāju izmitināšanas centrs „Mucenieki” (Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde), Valsts policijas Rīgas rajona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļa (Valsts policija), bērnu aprūpes iestādes (Labklājības ministrija un pašvaldības), krīzes centri (Labklājības ministrija un pašvaldības).

3.5.2. Par nepilngadīgo bez pavadības izmitināšanu un uzņemšanu atbildīgais personāls

Ar aizturēto nepilngadīgo trešās valsts pilsoni bez pavadības, kurš ir izmitināts Valsts robežsardzes telpās, strādā speciāli apmācīta Valsts robežsardzes amatpersona, kura ievēro bērnu tiesības un labākās intereses, kā arī ņem vērā nepilngadīga trešās valsts pilsoņa vecuma īpatnības un psiholoģisko stāvokli.

Par amatpersonu apmācībām skatīt 2.4.nodaļu – Valsts robežsardzes un Valsts policijas amatpersonu apmācības.

Ierobežotās pieredzes darbā ar nepilngadīgiem bez pavadības dēļ, nav iespējams sniegt informāciju par personāla skaitu uz katru konstatēto nepilngadīgo trešās valsts pilsoni. Sociālie darbinieki darbam ar nepilngadīgajiem bez pavadības netiek pieaicināti. Psihologs tiek pieaicināts pēc nepieciešamības.

Latvijā nav izveidota specializēta nepilngadīgo bez pavadības aprūpes iestāde. Nepilngadīgie bez pavadības tiek izvietoti jau esošajās ārpusģimenes aprūpes iestādēs un patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā.

Patvēruma meklētāju izmitināšanas centra personāls ir apmācīts darbam ar nepilngadīgajiem bez pavadības. Viņu darba pienākumos ir nodrošināt drošību ēkā un sekot līdz iekšējās kārtības noteikumu ievērošanai. Līdz šim Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrs darbam ar nepilngadīgajiem nav piesaistījis sociālos darbiniekus, bet nepilngadīgajam bez pavadības uz vietas Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā ir pieejami medmāsas un psihologa pakalpojumi.

3.5.3 Vispārējs nepilngadīgo bez pavadības izmitināšanas un uzņemšanas standartu novērtējums un plānotās izmaiņas normatīvajos aktos saistībā ar Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2013/33/ES, ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai, nosacījumu pārņemšanu

Tā kā Latvijā neieceļo liels nepilngadīgo bez pavadības skaits, migrācijas dienestu darbiniekiem ir ierobežota pieredze darbā ar šo ieceļotāju kategoriju. Nepilngadīgo bez pavadības izmitināšanas jautājumi tiek risināti, ņemot vērā individuālos lietas apstākļus un pieejamos resursus.

Spēkā esošo normatīvo aktu līmenī minimālās prasības ir nodrošinātas, tajā skaitā tās, kuras izriet no pārstrādātās direktīvas 2013/33/ES. Pašlaik spēkā esošais Patvēruma likums, kurā pēdējie grozījumi stājās spēkā 2013.gada novembrī, kā arī pakārtotie Ministru kabineta noteikumi kopumā nodrošina Eiropas Savienības tiesību aktu prasību pārņemšanu attiecībā uz nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem bez pavadības un viņu tiesību ievērošanu. Lai nodrošinātu direktīvas 2013/33/ES nosacījumu pārņemšanu attiecībā uz nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības tiesību ievērošanu paredzēts pilnveidot tiesisko regulējumu par nepilngadīgā pārstāvja pienākumiem un tiesībām patvēruma procedūras laikā, kā arī veselības aprūpes pieejamību patvēruma procedūras laikā.

3.6. Juridiskās palīdzības pieejamība nepilngadīgajiem bez pavadības

Tabula 3.6.1.

Juridiskās palīdzības pieejamība nepilngadīgajiem bez pavadības

Juridiskā palīdzība	Nepilngadīge patvēruma meklētāji bez pavadības	Nepilngadīgie bez pavadības, kas ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu	Nepilngadīgie bez pavadības, kas nav iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, tai skaitā tie, kuri valstī ieceļojuši nelikumīgi un/ vai ir cilvēku tirdzniecības upuri	Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaidrs (piemēram, bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra
Juridiskā palīdzība un citi juridiskā atbalsta veidi	Nepilngadīgam patvēruma meklētājam bez pavadības valsts nodrošina juridisko palīdzību apelācijas procedūrās patvēruma piešķiršanas procesa ietvaros. Juridisko palīdzību nodrošina Tieslietu ministrijas Juridiskās palīdzības administrācija. Papildus, laikā, kad Latvijas Cilvēktiesību centrs īsteno projektu, kuru līdzfinansē Eiropas Bēgļu fonds, patvēruma meklētājiem ir iespēja saņemt bezmaksas juridisko palīdzību visas patvēruma procedūras garumā.	Nepilngadīgajam bez pavadības, kuram ir piešķirta starptautiskā aizsardzība tiek nodrošināta tāda pati pieeja juridiskai palīdzībai kā Latvijas Republikas pilsoņiem, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuri ir pilnīgā valsts vai pašvaldības apgādībā. ⁵⁹	Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības, tāpat kā jebkuram citam trešās valsts pilsonim, kurš nelikumīgi uzturas valstī ir tiesības pieprasīt juridisko palīdzību. Trešās valsts pilsonis apstrīdētā izbraukšanas rīkojuma vai lēmuma par piespiedu izraidīšanu pārsūdzēšanas ietvaros var saņemt valsts nodrošināto juridisko palīdzību (bezmaksas) ja: - attiecībā uz viņu izdotā izbraukšanas rīkojuma vai lēmuma par piespiedu izraidīšanu izpilde tiek apturēta un viņam nepietiek finanšu līdzekļu, lai uzturētos Latvijā, - viņš aizturēts Imigrācijas likuma noteiktajā kārtībā un izmitināts aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā vai speciāli iekārtotajās telpās, - uz viņu attiecas izraidīšanas procedūra. Juridisko palīdzību nodrošina Tieslietu ministrijas Juridiskās palīdzības administrācija. Biedrība „Patvērums „Drošā māja” cilvēku tirdzniecības upuriem sniedz jurista konsultācijas un atbalstu kriminālprocesa laikā. Papildus cilvēku tirdzniecības upuriem ir tiesības saņemt valsts nodrošināto juridisko palīdzību. ⁶⁰	Process nav atšķirīgs.

Valsts nodrošinātu juridisko palīdzību sniedz Tieslietu ministrijas Juridiskās palīdzības administrācija. Savukārt juridiskās konsultācijas var sniegt jebkurš jurists vai institūcija, organizācija vai nodibinājums, kas sniedz juridiskus pakalpojumus. No Eiropas bēgļu fonda līdzekļiem juridisko palīdzību starptautiskās aizsardzības statusa ieguvušām personām sniedz biedrība „Patvērums „Drošā māja””, patvēruma meklētājiem juridisko palīdzību sniedz Latvijas Cilvēktiesību centrs.

⁵⁹ Valsts nodrošināto juridisko palīdzību nepilngadīgajam sniedz Juridiskās palīdzības administrācija aizbildņa klātbūtnē viņa dzīves vietā.

⁶⁰ Kārtība, kādā cietušajam tiek nodrošināti advokāta pakalpojumi ir noteikta Kriminālprocesa 104.panta 6.daļā. Kriminālprocesa likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.74, 11.05.2005.- [stājās spēkā 01.10.2005.]

Pētījumi par nepilngadīgajiem bez pavadības sniegto juridiskās palīdzības izvērtējumu līdz šim nav veikti.

3.7. Veselības aprūpe

Tabula 3.7.1.

Nepilngadīgo bez pavadības piekļuve veselības aprūpei

Veselības aprūpe	Nepilngadīgi patvēruma meklētāji bez pavadības	Nepilngadīgi bez pavadības, kas ir saņēmīs starptautiskās aizsardzības statusu	Nepilngadīgie bez pavadības, kas nav iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, tai skaitā tie, kuri valstī ieceļojuši nelikumīgi un/ vai ir cilvēku tirdzniecības upuri	Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaids (piemēram, bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra.
Neatliekamā palīdzība	Šīs personas ir tiesīgas saņemt Latvijas valsts apmaksātu neatliekamo medicīnisko palīdzību, dzemdību palīdzību un Epidemioloģiskās drošības likumā paredzēto veselības aprūpi, kas nodrošina epidemioloģiskās drošības pasākumus, kā arī tuberkulozes ārstēšanai nepieciešamās valsts apmaksājamās zāles, ko apmaksā Nacionālais veselības dienests.	Šīm personām tiek nodrošināta tāda pati pieeja veselības aprūpei kā Latvijas pilsoņiem, kuri ir palikuši bez vecāku gādības.	Trešo valstu nepilngadīgie bez pavadības, kurus Valsts robezsardze ir aizturējusi, kā nelikumīgus ieceļotājus ⁶¹ , par veselības aprūpei atvēlētajiem valsts budžeta līdzekļiem ir tiesīgi saņemt Latvijas valsts apmaksātu neatliekamo medicīnisko palīdzību, dzemdību palīdzību un Epidemioloģiskās drošības likumā paredzēto veselības aprūpi, kas nodrošina epidemioloģiskās drošības pasākumus, kā arī tuberkulozes ārstēšanai nepieciešamās valsts apmaksājamās zāles, ko apmaksā Nacionālais veselības dienests. ⁶² Cilvēku tirdzniecības upuriem, kuriem ir izsniegta termiņuzturēšanās atļauja ir tiesības saņemt valsts apmaksātu neatliekamās medicīniskās palīdzības pakalpojumu.	Tiesības un procedūra ir tāda pati, kā nelikumīgajiem imigrantiem.
Pamata veselības aprūpe	Šīm personām tiek apmaksāta primārā veselības aprūpe ⁶³ .		Nepilngadīgus bez pavadības, kurus Valsts robezsardze ir aizturējusi, kā nelikumīgus ieceļotājus, ir tiesīgi saņemt primāro veselības aprūpi ⁶⁴ par lekšlietu ministrijai piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem. Trešo valstu pilsoņiem, kas ir izmitināti Valsts robezsardzes izmitināšanas centrā ⁶⁵ veselības aprūpes pakalpojumus sniedz šādā kārtībā: <ul style="list-style-type: none"> • primārās veselības aprūpes pakalpojumus (zobārstniecības palīdzību – akūtu zobu sāpju gadījumā) – izmitināšanas centra 	Tāpat kā nelikumīgajiem imigrantiem.

⁶¹ Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā „Daugavpils” var aizturēt tikai nepilngadīgos no 14 gadu vecuma.

⁶² Ministru kabineta 2008.gada 17.jūnija noteikumi Nr.434 “Noteikumi par izmitināšanas centrā ievietoto ārzemnieku uzturēšanas normām, kā arī garantēto veselības aprūpes pakalpojumu apjomu un saņemšanas kārtību”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.95, 19.06.2008.-[stājās spēkā 20.06.2008.]

⁶³ Saskaņā ar Patvēruma likumu.

⁶⁴ **Primārā veselības aprūpe** - pirmais un galvenais veselības aprūpes sistēmas līmenis, kurā pacientam ir pirmā saskare ar veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju. Primāro veselības aprūpi sniedz ģimenes ārsti, pediatri, māsīņas, ārstu palīgi, vecmāte un zobārsti.

⁶⁵ Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrs „Daugavpils”.

			<p>ārstniecības persona (zobārstniecības palīdzību – zobārsts);</p> <ul style="list-style-type: none"> • sekundāros veselības aprūpes pakalpojumus, kuri sniedzami neatliekamā kārtā un ko personai sniedz speciālists, – ar izmitināšanas centra ārstniecības personas vai neatliekamās medicīniskās palīdzības iestādes brigādes nosūtījumu.⁶⁶ <p>Cilvēku tirdzniecības upuriem, kuriem ir izsniegta termiņuzturušanās atļauja ir tiesības saņemt valsts apmaksātu primāro, sekundāro⁶⁷ un terciāro⁶⁸ veselības aprūpi.</p>	
Ja nepieciešama būtiska/speciālizēta veselības aprūpe	Izdevumi, ja iespējams, tiek apmaksāti no projekta, kas tiek īstenots ar Eiropas Bēgļu fonda atbalstu. Līdzekļi ir pieejami patvēruma meklētājiem, kuri ir izmitināti Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā.	Nepilngadīgajam bez pavadības, kuram ir piešķirta starptautiskā aizsardzība tiek nodrošināta tāda pati pieeja veselības aprūpei kā Latvijas pilsoņiem, kuri ir palikuši bez vecāku gādības.	Cilvēku tirdzniecības upuri var saņemt ārstniecības personu konsultāciju.	Process nav atšķirīgs.
Psiholoģiskais atbalsts/konsultācijas	Izdevumi tiek apmaksāti no projekta, kas tiek īstenots ar Eiropas Bēgļu fonda atbalstu. Līdzekļi ir pieejami patvēruma meklētājiem, kuri ir izmitināti Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā.	Nepilngadīgajam bez pavadības, kuram ir piešķirta starptautiskā aizsardzība tiek nodrošināta tāda pati pieeja veselības aprūpei kā Latvijas pilsoņiem, kuri ir palikuši bez vecāku gādības.	Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības tiek nodrošināts psihologs atbilstoši izmitināšanas vietas iekšējās kārtības noteikumiem. Cilvēku tirdzniecības upuri nepieciešamības gadījumā var saņemt ārstniecības personu konsultāciju, kuru nodrošina biedrība „Patvērums „Drošā māja””. ⁶⁹	Process nav atšķirīgs.
Vai nepilngadīgajiem bez pavadības ir tāda pati pieeja veselības aprūpei kā Latvijas pilsoņu bērniem?	Nē. Pieeja veselības aprūpei ir vienlīdzīga, tiktāl cik tas skar neatliekamo medicīnisko palīdzību un primāro veselības aprūpi.	Jā.	Nē.	Nē. Process nav atšķirīgs.
Vai nepilngadīgajiem bez pavadības tiek veikta veselības	Jā. Nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem bez pavadības sākotnēji tiek veikta medicīniskā izmeklēšana un vecumā no 15 gadiem tiek veikta	Jā. Nepilngadīgajam bez pavadības, kuram ir piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss bērnu aprūpes iestādē ir nodrošināta reģistrācija	Jā. Nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo Prevencijas nodaļā tiek nodrošināta medicīniskā palīdzība.	Process nav atšķirīgs.

⁶⁶ Ministru kabineta 2008.gada 17.jūnija noteikumi Nr.434 “Noteikumi par izmitināšanas centrā ievietoto ārzemnieku uzturēšanas normām, kā arī garantēto veselības aprūpes pakalpojumu apjomu un saņemšanas kārtību”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.95, 19.06.2008.[stājās spēkā 20.06.2008.]

⁶⁷ **sekundārā veselības aprūpe** - speciālizēta ambulatorā un stacionārā veselības aprūpe, kas orientēta uz neatliekamu, akūtu vai plānveida veselības aprūpi (kuru sniedz ambulatorajā ārstniecības iestādē, slimnīcas ambulatorajā nodaļā, neatliekamās medicīniskās palīdzības iestādē, dienas stacionārā, slimnīcā).

⁶⁸ **terciārā veselības aprūpe** - augsti specializēti veselības aprūpes pakalpojumi, kurus specializētās ārstniecības iestādēs nodrošina vienas vai vairāku medicīnas nozaru speciālisti ar papildus kvalifikāciju.

⁶⁹ Cilvēku tirdzniecības upuri var saņemt rehabilitācijas pakalpojumus 6 mēnešus, pēc programmas beigām var saņemt vēl 5 apmaksātas speciālistu konsultācijas.

novērtēšanas procedūra, lai viņu veselības aprūpes vajadzības tiktu apmierinātas?	tuberkulozes pārbaude.	pie ģimenes ārsta un bērna vajadzībām atbilstoša veselības aprūpe.	Bērnām aprūpes iestādē ir nodrošināta reģistrācija pie ģimenes ārsta un bērna vajadzībām atbilstoša veselības aprūpe.	
Kā tiek nodrošināta nepilngadīgo bez pavadības izmitināšana, ja viņam ir psihiatriska rakstura problēmas, vai arī ir atkarības?	Pēc veselības pārbaudes, konstatējot kādas atkarības vai psihiatriskas problēmas, bāriņtiesa kopā ar medicīnisko personālu lemj par nepilngadīga patvēruma meklētāja bez pavadības izmitināšanu attiecīgā iestādē, kur tiek nodrošināti piemēroti dzīves apstākļi un adekvāta veselības aprūpe. Šāda veida izmitināšana var būt īslaicīga.	Bērna aizbildnis, izvērtējot bērna veselības stāvokli un labākās intereses, organizē bērna izmitināšanu viņa veselības stāvoklim atbilstošā bērnu aprūpes iestādē.	Bāriņtiesas pārstāvis, kas ir bērna aizbildnis, izvērtējot bērna veselības stāvokli un labākās intereses, organizē bērna izmitināšanu viņa veselības stāvoklim atbilstošā bērnu aprūpes iestādē.	Process nav atšķirīgs.

Par nepilngadīgo bez pavadības veselības aprūpi ir atbildīgas valsts veselības aprūpes iestādes un ārstniecības personas bērnu izmitināšanas vietās.

Pašlaik spēkā esošais Patvēruma likums, kurā pēdējie grozījumi stājās spēkā 2013.gada novembrī, kā arī pakārtotie Ministru kabineta noteikumi, kopumā nodrošina Eiropas Savienības tiesību aktu prasību pārņemšanu attiecībā uz nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem bez pavadības un viņu tiesību ievērošanu. Lai nodrošinātu direktīvas 2013/33/ES nosacījumu pārņemšanu attiecībā uz nepilngadīgo patvēruma meklētāju bez pavadības tiesību ievērošanu paredzēts pilnveidot tiesisko regulējumu par veselības aprūpes pieejamību patvēruma procedūras laikā.

3.8. Nepilngadīgo bez pavadības piekļuve izglītībai

Tabula 3.8.1.

Nepilngadīgo bez pavadības piekļuve izglītībai

Izglītība	Nepilngadīgie patvēruma meklētāji bez pavadības/ nepilngadīgie bez pavadības, kuriem ir piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss	Nepilngadīgie bez pavadības, kas nav iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, tai skaitā tie, kuri valstī ir ieceļojuši nelikumīgi un/vai ir cilvēku tirdzniecības upuri	Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaids (piemēram, bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra
Vai Latvijas normatīvajos aktos nepilngadīgajiem bez pavadības ir paredzēta iespēja iegūt izglītību, atbilstoši nepilngadīgā bez pavadības vajadzībām un vecumam?	Jā. Patvēruma meklētājam un personai, kas ir ieguvusi starptautiskās aizsardzības statusu tiek nodrošināta sagatavošana pamatzglītības ieguvei no piecu gadu vecuma. Nepilngadīgajam bez pavadības ir iespēja iegūt pamatzglītību un vispārējo vidējo izglītību. Pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas gan patvēruma meklētājam, gan personai, kas ir ieguvusi starptautiskās aizsardzības statusu,	Nepilngadīgām trešās valsts pilsonim vai bezvalstniekam, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, ir tiesības iegūt pamatzglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā. Obligāta ir bērnu sagatavošana pamatzglītības ieguvei no 5 gadu vecuma un pamatzglītības iegūšana	Process nav atšķirīgs.

	ir iespēja pabeigt uzsāktu vispārējās izglītības ieguvi.	vai pamatizglītības iegūšanas turpināšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. ⁷⁰ Biedrība „Patvērums „Drošā māja”” nepieciešamības gadījumā nodrošina cilvēku tirdzniecības upurim iespēju iesaistīties papildus izglītības apgūšanā. ⁷¹ Cilvēku tirdzniecības upuriem ir tiesības uz valsts apmaksātu pamatizglītību.	
<i>Cik ātri nepilngadīgais bez pavadības var piekļūt izglītībai Latvijā?</i>	Patvēruma meklētājam vispārējās izglītības ieguves uzsākšanu nodrošina (arī attiecībā uz speciālajām izglītības programmām) triju mēnešu laikā no dienas, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu. Saņemot starptautiskās aizsardzības statusu, persona turpina iegūt pamata vai vidējo izglītību.	Speciālā normatīvā regulējuma, kā organizēt izglītības nodrošināšanu nepilngadīgajam nelikumīgajam imigrantam, nav. Izglītība tiek nodrošināta līdzīgi kā patvēruma procedūras ietvaros. Praksē nepilngadīgajiem trešo valstu pilsoņiem, kuri tiek izmitināti Valsts robezsardzes struktūrvienībā pieeja izglītībai tiek nodrošināta 1 nedēļas laikā. Izglītība cilvēku tirdzniecības upuriem tiek nodrošināta 1 nedēļas laikā.	Process nav atšķirīgs.
<i>Kā Latvija nodrošina to, ka nepilngadīgajam bez pavadības pieejamā izglītība ir piemērota viņa vecumam, izcelsmes valsts izglītības līmenim, kā arī valodas barjeras pakāpei?</i>	1) Nosakot izglītības iestādi pēc iespējas ņem vērā patvēruma meklētāja un personas, kas ir ieguvusi starptautiskās aizsardzības statusu vēlmes, tai skaitā vēlmes pēc skolas mācību valodas; 2) Izglītības iestādes vadītājs izvērtē patvēruma meklētāja un personas, kas ir ieguvusi starptautiskās aizsardzības statusu apgūtās izglītības atbilstību Latvijas vispārējās izglītības programmas prasībām, ja nepieciešams pieaicinot patvēruma meklētāju, mācību priekšmetu skolotājus vai iecelto likumisko pārstāvi. Izglītības iestāde mēneša laikā izstrādā padziļinātu mācību priekšmetu apguves plānu; 3) Izglītība ir pieejama arī nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem un personām ar īpašām vajadzībām, kas ir ieguvušas starptautiskās aizsardzības statusu.	Lai nodrošinātu nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim, kas nelikumīgi uzturas valstī, pieeju izglītībai, persona tiek testēta, lai noteiktu viņa izglītības līmeni, kā arī ņem vērā viņa vecumu.	Process nav atšķirīgs.
<i>Atbalsta pasākumi nepilngadīgajiem bez</i>	Ir pieejami sociālo pedagogu, sociālo darbinieku un psihologu pakalpojumi. Ir iespēja iegūt pamatizglītību valodā, kas ir viņam saprotama.		Process nav atšķirīgs.

⁷⁰ Izglītības likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.343/344, 17.11.1998. - [stājās spēkā 01.06.1999.].

⁷¹ Likums „Par cilvēku tirdzniecības upura uzturēšanos Latvijas Republikā”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.23, 08.02.2007.- [stājās spēkā 22.02.2007.]

<p>pavadības, kas palīdz viņiem pielāgoties izglītības apguvei Latvijā</p>			
<p>Vai nepilngadīgajiem bez pavadības ir tādas pašas tiesības uz izglītību kā citiem Latvijas bērniem?</p>	<p>Jā.</p>	<p>Izglītības likums (3.pants) nosaka, ka nepilngadīgam trešās valsts pilsonim vai bezvalstniekam, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, ir tiesības iegūt pamatzglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā. Cilvēku tirdzniecības upurim ir tādas pašas tiesības uz izglītību kā Latvijas pilsoņiem.</p>	<p>Process nav atšķirīgs..</p>
<p>Kā nepilngadīgajiem bez pavadības nodrošinātā izglītība atbalsta viņu sociālo integrāciju Latvijā?</p>	<p>Nepilngadīgu personu bez pavadības sociālā integrācija notiek, galvenokārt, iesaistoties izglītības, valsts valodas apgūšanā kā arī ārpusstundu aktivitāšu laikā.</p>		<p>Process nav atšķirīgs.</p>
<p>Kā nepilngadīgie bez pavadības tiek sagatavoti darba tirgum?</p>	<p>Vidējā izglītība var tikt organizēta gan kā vispārējā vidējā izglītība, gan kā profesionālā vidējā izglītība. Vispārējā izglītības iestādē ir pieejams karjeras attīstības atbalsts.</p>	<p>Nē.</p>	<p>Process nav atšķirīgs.</p>

Par nepilngadīgo bez pavadības izglītību ir atbildīgas: Izglītības un zinātnes ministrija, izglītības iestādes, Latviešu valodas aģentūra un attiecīgās pašvaldības.

Latvijas Cilvēktiesību centra 2011.gada pētījumā “Par patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā”⁷² tiek norādīts uz nepieciešamību paplašināt iespējas apgūt profesiju un latviešu valodu. Pētījumā ir secināts, ka nav noteikti papildus atbalsta principi (adaptācijas programmas, individuālais darbs, papildus finansējums pedagogu atalgojumam un mācību līdzekļu iegādei), lai sekmētu nepilngadīgu trešo valstu pilsoņu iekļaušanos Latvijas vispārējās izglītības sistēmā.

Spēkā esošo normatīvo aktu līmenī minimālās prasības attiecībā uz nepilngadīgu personu bez pavadības, kuri ir ieceļojuši Latvijā, piekļuvi izglītības sistēmai ir nodrošinātas. Grozījumi normatīvajos aktos, lai nodrošinātu direktīvas 2013/33/ES prasību ieviešanu attiecībā uz izglītības pieejamību patvēruma procedūras laikā un nepilngadīgajiem, kuriem piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss, nav nepieciešami.

⁷² Latvijas Cilvēktiesību centra 2011.gada pētījumā “Par patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā”. Pieejams: http://cilvektiesibas.org.lv/site/attachments/29/01/2012/Gala_zinojums_ped.pdf - [sk.02.07.2014.]

3.9. Iespējas saņemt atbalstu nodarbinātībai

Tabula 3.9.1.

Nepilngadīgo bez pavadības piekļuve darba tirgum

Iespējas saņemt atbalstu nodarbinātībai	Nepilngadīgi patvēruma meklētāji bez pavadības	Nepilngadīgie bez pavadības, kuriem ir piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss	Nepilngadīgie bez pavadības, kas nav iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, tai skaitā tie, kuri valstī ir ieceļojuši nelikumīgi	Nepilngadīgi cilvēku tirdzniecības upuri bez pavadības	Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaids (piemēram, bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra
Kāds ir minimālais vecums Latvijā no kura nepilngadīgais bez pavadības var tikt nodarbināts?	Nepilngadīgs patvēruma meklētājs bez pavadības drīkst strādāt no 15 gadu vecuma, ja persona nav saņēmusi lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt 9 mēnešu laikā pēc tam, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, un tas nav noticis viņa vainas dēļ. Tiesības uz nodarbinātību saglabājas līdz brīdim, kad stājies spēkā un kļuvis neapstrīdams galīgais lēmums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt.	Pastāvīgā darbā var nodarbināt no 15 gadu vecuma. Izņēmuma gadījumā bērnus vecumā no 13 gadiem, ja aizbildnis devis rakstveida piekrišanu, no mācībām brīvajā laikā var nodarbināt vieglā, bērna drošībai, veselībai, tikumībai un attīstībai nekaitīgā darbā. Šāda nodarbināšana nedrīkst kavēt bērna izglītošanos. Darbus, kuros atļauts nodarbināt bērnus vecumā no 13 gadiem, nosaka Ministru kabinets. ⁷³ Personas, kuras ir jaunākas par 18 gadiem, pieņem darbā tikai pēc iepriekšējas medicīniskās apskates, un tām līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai ik gadu jāveic obligātā medicīniskā apskate.	Šai trešo valstu pilsoņu kategorijai nav tiesību strādāt Latvijā algotu darbu. ⁷⁴	Tādi paši noteikumi kā nepilngadīgajiem bez pavadības, kuriem piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss.	Process nav atšķirīgs.
Vai nepilngadīgā bez pavadības piekļuve darba tirgum ir atkarīga no likumīgā (uzturēšanā) statusa, darba atļaujas u.c.	Jā. Nepilngadīgs patvēruma meklētājs bez pavadības drīkst strādāt no 15 gadu vecuma, ja persona nav saņēmusi lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt 9 mēnešu laikā pēc tam, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai	Jā. Izsniegtā uzturēšanās atļauja automātiski dod tiesības uz nodarbinātību, ja persona ir sasniegusi Darba likumā norādīto minimālo vecumu, no kāda atļauja nepilngadīgo nodarbināšana.		Jā. Saistībā ar cilvēkiem ar humāniem apsvērumiem vai cilvēku tirdzniecības upurim piešķirtā atļauja automātiski dod tiesības uz nodarbinātību, ja persona ir sasniegusi Darba likumā norādīto minimālo vecumu, no kāda atļauja	Process nav atšķirīgs.

⁷³ Ministru kabineta 2002.gada 8.janvāra noteikumi Nr.10 „Noteikumi par darbinim, kuros atļauts nodarbināt bērnus no 13 gadiem”

⁷⁴ Darba likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.105, 06.07.2001.- [stājās spēkā 01.06.2002.]

iegūšanas?	alternatīvā statusa piešķiršanu, un tas nav noticis viņa vainas dēļ. Tiesības uz nodarbinātību saglabājas līdz brīdim, kad stājies spēkā un kļuvis neapstrīdams galīgais lēmums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt.			nepilngadīgo nodarbināšana	
Pie kādiem nosacījumiem nepilngadīgais bez pavadības saņem darba atļauju, sasniedzot minimālo nodarbinātības vecumu?	N/a	Izsniegtā uzturēšanās atļauja automātiski dod tiesības uz nodarbinātību, ja persona ir sasniegusi Darba likumā norādīto minimālo vecumu, no kāda atļauta nepilngadīgo nodarbināšana.		Izsniegtā uzturēšanās atļauja automātiski dod tiesības uz nodarbinātību, ja persona ir sasniegusi Darba likumā norādīto minimālo vecumu, no kāda atļauta nepilngadīgo nodarbināšana	Process nav atšķirīgs.
Vai piekļuve darba tirgum ir ierobežota ar noteiktu dienu skaitu gadā?	N/a	Jā. Darba likuma 132.pants 1., 3., 4, un 5. daļa nosaka 1) Personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem, tiek noteikta piecu dienu darba nedēļa.3)Pusaudžus (persona vecumā no 15 līdz 18 gadiem) nedrīkst nodarbināt ilgāk par septiņām stundām dienā un vairāk par 35 stundām nedēļā 4) Ja personas, kuras ir jaunākas par 18 gadiem, papildus darbam turpina iegūt pamatizglītību, vidējo izglītību vai profesionālo izglītību, mācībās un darbā pavadītais laiks saskaitāms kopā un nedrīkst pārsniegt septiņas stundas dienā un 35 stundas nedēļā. (5) Ja personas, kuras ir jaunākas par 18 gadiem, tiek nodarbinātas pie vairākiem darba devējiem, darba laiks summējams. ⁷⁵		Jā. Tādi paši nosacījumi kā nepilngadīgajiem bez pavadības, kam piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss.	Process nav atšķirīgs.
Vai nepilngadīgie bez pavadības var strādāt algotu	Nē.	Nē.	Nē.	Nē.	Process nav atšķirīgs.

⁷⁵ Darba likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.105, 06.07.2001.- [stājās spēkā 01.06.2002.]

darbu/veikt mājas darbus, par kuriem izmitināšanas iestāde, kurā viņi uzturas, maksā kabatas naudu?					
Kādi citi atbalsta veidi ir pieejami nepilngadīgajiem bez pavadības, sasniedzot darbaspējas vecumu, ja viņi nevar atrast darbu?	N/a	<p>Valsts nodarbinātības aģentūra (NVA) sniedz atbalstu bezdarbniekiem, personām kas meklē darbu un personām, kas ir pakļautas bezdarba riskam, lai uzlabotu viņu spējas konkurēt darba tirgū (piemēram, valodas kursi, arodapmācība, pārkvalifikācijas pasākumi, lai palielinātu konkurētspēju utt.). ir paredzēti pasākumi jaunajiem bezdarbniekiem "jauniešu garantijas" ietvaros. Saskaņā ar Bezdarbnieku un darba meklētāju likumu⁷⁶ NVA atbalstu var sniegt arī:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. personai, kurai ir termiņuzturēšanās atļauja saistībā ar alternatīvā statusa piešķiršanu Latvijā, vai minētās personas ģimenes loceklim, kam ir termiņuzturēšanās atļauja Latvijā; 2. personai, kurai ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja saistībā ar bēgļa statusa piešķiršanu Latvijā, vai minētās personas ģimenes loceklim, kam ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijā; 3. personai, kurai ir termiņuzturēšanās atļauja saistībā ar pagaidu aizsardzības statusa piešķiršanu Latvijā. 	Nav tiesību strādāt algotu darbu.	Saskaņā ar Bezdarbnieku un darba meklētāju likumu NVA atbalstu var sniegt arī: personai, kurai ir termiņuzturēšanās atļauja saistībā ar cilvēku tirdzniecības upura statusa piešķiršanu Latvijā. Biedrība "Patvērums "Drošā māja"" sociālās rehabilitācijas periodā nodrošina cilvēku tirdzniecības upuriem apmaksātus profesionālās apmācības kursus.	Nevar saņemt atbalsta pasākumus darba meklējumos, ja nav nokārtota uzturēšanās atļauja.

Par nepilngadīgo bez pavadības piekļuvi nodarbinātības atbalstam ir atbildīga Labklājības ministrijas Nodarbinātības valsts aģentūra.

Ņemot vērā nelielo personu bez pavadības skaitu, kuri ieceļo Latvijā, līdz šim nav bijis nepieciešams veikt pētījumus.

2013.gada decembrī Imigrācijas likumā tika veikti grozījumi, kas saistīti ar direktīvas 2013/33/ES nosacījumu par patvēruma meklētāju nodarbinātību transponēšanu. Pēc direktīvas 2013/33/ES nosacījumu pārņemšanas tika noteikts, ka patvēruma meklētājiem ir tiesības uz nodarbinātību, ja, viņi nav saņēmuši

⁷⁶ Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.80, 29.05.2002.-[stājās spēkā 01.07.2002.]

lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt deviņu mēnešu laikā pēc tam, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, un tas nav noticis viņu vainas dēļ. Tiesības uz nodarbinātību saglabājas līdz brīdim, kad stāties spēkā un kļuvis neapstrīdams galīgais lēmums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt.

Spēkā esošo normatīvo aktu līmenī minimālās prasības attiecībā uz nepilngadīgu personu bez pavadības piekļuvi darba tirgum ir nodrošinātas, tajā skaitā, kuras izriet no pārstrādātās direktīvas 2013/33/ES.

Ņemot vērā iepriekš minēto, grozījumi normatīvajos aktos, lai nodrošinātu direktīvas 2013/33/ES nosacījumu attiecībā uz nodarbinātību pārņemšanu, nav nepieciešami.

3.10. Citi integrācijas pasākumi

Nepilngadīgie bez pavadības netiek izdalīti kā atsevišķa mērķa grupa, bet iekļaujas esošajos trešo valstu pilsoņiem paredzētajos integrācijas pasākumos.

Tabula 3.10.1.

Uzņemšanas vai integrācijas atbalsta atteikšanās apstākļi

Atbalsta veids	Nepilngadīgi patvēruma meklētāji bez pavadības, vai tie kuriem ir piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss	Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaidrs (piemēram, bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra.
Pabalsts uztura, higiēnas un pirmās nepieciešamības preču iegādei	<ul style="list-style-type: none"> - patvēruma meklētājs nav izmitināts patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā; - patvēruma meklētājs ir patvaļīgi atstājis patvēruma meklētāju izmitināšanas centru; - stāties spēkā galīgais lēmums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt; - patvēruma meklētājs atsauc iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu. <p>Uz nepilngadīgiem bez pavadības, kas ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu, neattiecas minētais atbalsts.</p>	Process nav atšķirīgs.
Izglītības iespējas	-	-
Kabatas nauda	<p>Nepilngadīgajiem bez pavadības, kuriem ir piešķirta starptautiskā aizsardzība no septiņu gadu vecuma izmaksā naudas summu, no ilgstošas sociālās aprūpes institūcijas budžeta līdzekļiem, kas ir 15% no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra⁷⁷.</p> <p>Bērniem, kuriem ir piešķirta starptautiskā aizsardzība un ir izmitināti ārpusģimenes aprūpes iestādē, par iestādes iekšējo kārtības noteikumu pārkāpumiem uz laiku var piemērot kabatas naudas ieturējumu.</p>	Process nav atšķirīgs.

⁷⁷ Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 29.panta 2.punktu.

	<p>Kabatas nauda uz laiku var tikt ieturēta, piemēram:</p> <ul style="list-style-type: none"> - par neattaisnotiem mācību stundu kavējumiem izglītības iestādē (to apliecina dokuments no izglītības iestādes); - atrašanās prombūtnē nakts laikā, ja tas netiek saskaņots ar administrāciju, vai citu iestādes administrācijas likumīgi noteikto ierobežojumu pārkāpšana; - sistemātiska citu iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumi (piemēram, necieņas izrādīšana darbiniekiem un vienaudžiem). 	
--	--	--

Latvijas normatīvie akti nenosaka specifisku sūdzību mehānismu par integrācijas vai uzņemšanas atbalsta atņemšanu nepilngadīgajiem bez pavadības. Valsts iestādes pieņemto lēmumu vai faktisko rīcību var apstrīdēt Administratīvā procesa likuma⁷⁸ kārtībā, kas paredz vispārēju pārsūdzības kārtību pret jebkuru valsts iestāžu lēmumu. Tiesībsarga rīcībā nav informācijas par gadījumiem, kad nepilngadīgie bez pavadības būtu apstrīdējuši integrācijas vai uzņemšanas atbalsta atņemšanu. Patvēruma meklētājam tiek nodrošināta iespēja Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes lēmumus (piemēram par pabalsta izmaksas pārtraukšanu) pārsūdzēt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšniekam.

3.11. Izaicinājumi un labā prakse

Nav izstrādāti specifiski nacionālie likumi vai noteikumi, kas aptvertu ārvalstu nepilngadīgo bez pavadības integrāciju. Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes, kas tika pieņemtas ar 2011.gada 20.oktobra Ministru kabineta rīkojumu Nr.542, tiek piemērotas gan nepilngadīgajiem, gan pieaugušajiem.

Tā kā Eiropas Savienībā caur Latviju ieceļo neliels nepilngadīgo bez pavadības skaits, tad Tiesībsarga pārziņā nav ziņojumu, kuros tiktu uzsvērti īpaši izaicinājumi saistībā ar nepilngadīgo bez pavadības uzņemšanu, aprūpi vai integrāciju.

4. NEPILNGADĪGIE BEZ PAVADĪBAS, KAS AIZBĒG NO IZMITINĀŠANAS/APRŪPES IESTĀDĒM

4.1. Nepilngadīgo bez pavadības aizbēgšanas iemesli

Ņemot vērā nelielo nepilngadīgo bez pavadības skaitu Latvijā, līdz šim nav bijis nepieciešams veikt atsevišķu novērtējumu vai pētījumu par nepilngadīgo bez pavadības pazušanas iemesliem.

Galvenokārt gadījumos, kad nepilngadīgi patvēruma meklētāji bez pavadības bez iepriekšēja brīdinājuma atstāj izmitināšanas centru, viņi Latviju ir izmantojuši kā tranzītvalsti, lai tālāk izceļotu uz citu Eiropas Savienības dalībvalsti. Līdz izpētes darba tapšanas brīdim nav konstatēti citi nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības bēgšanas vai pazušanas gadījumi.

2014.gadā Latvijā bija konstatēts viens nepilngadīgs trešās valsts pilsonis bez pavadības, kurš neilgi pēc ievietošanas bērnu aprūpes iestādē (3.dienā pēc konstatēšanas) patvaļīgi to atstāja. Šis gadījums ļauj secināt, ka persona rīkojas tādu pašu iemeslu dēļ kā nepilngadīgie bez pavadības patvēruma meklētāji, kuru ieviešanas mērķa valsts nav Latvija.

⁷⁸ Administratīvā procesa likums.- Latvijas Vēstnesis Nr. 164, 14.11.2001.-[stājās spēkā 01.02.2004.]

4.2. Aizbēgušā nepilngadīgā bez pavadības sociāli demogrāfiskais raksturojums

Latvijā kopš 2009.gada ir reģistrēti 5 nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības (Sīrijas Arābu Republikas pilsoņi vecumā no 16-17 gadiem) patvaļīga pazušana no patvēruma meklētāju izmitināšanas centra.

2014.gadā Latvijā bija konstatēts viens nepilngadīgais bez pavadības, kas nelikumīgi uzturējās Latvijā. Nepilngadīgajam nebija personu apliecinošu dokumentu. Vecums bija zināms no personas vārdiem - gandrīz 14 gadi. Personas mērķis bija ieceļošana Polijā. Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim tika nozīmēts aizbildnis – bāriņtiesas pārstāvis. Nepilngadīgais tika izmitināts bērnu aprūpes centrā, kuru viņš patvaļīgi atstāja trešajā dienā.

4.3. Nepilngadīgo bez pavadības aizbēgšanas laiks

Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes amatpersonu sniegto informāciju, nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības pazušana ir konstatēta patvēruma procedūras sākumā – 4 līdz 5 dienas kopš iesnieguma par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu iesniegšanas un izmitināšanas patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā.

Ņemot vērā to, ka 2014.gadā bija viens nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa bez pavadības, kas nelikumīgi uzturas valstī, bēgšanas gadījums, nevar izdarīt secinājumus un izdalīt riska grupas, kā arī noteikt motīvus, tendences un problēmas.

4.4. Nepilngadīgo bez pavadības bēgšanas novēršanas pasākumi, bēgšanas reģistrācija un ar to saistītie izaicinājumi

Latvijas normatīvajos aktos nav noteikts īpašu pasākumu kopums, kurus nepieciešams realizēt, lai novērstu nepilngadīgo bez pavadības bēgšanas iespējamību.

Gadījumā, ja ir konstatēta nepilngadīgā bez pavadības bēgšana, iestāde, kurā tika izmitināts nepilngadīgais, paziņo par to Valsts robezsardzei un Valsts policijai. Tiesībsargājošas iestādes veic meklēšanas pasākumus sadarbībā ar citām iesaistītajām iestādēm (valsts un nevalstiskajām organizācijām). Informācija par nepilngadīgas personas pazušanu tiek operatīvi nosūtīta kaimiņvalstīm, izmantojot nacionālos koordinācijas centrus un kontaktpunktus uz Latvijas iekšējām robežām.

Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmā⁷⁹ ir iekļauta bērnu tiesību aizsardzībai nepieciešamā informācija, integrējot valsts un pašvaldību institūciju, kā arī ārstniecības personu informāciju par nepilngadīgajiem, kuriem vajadzīgs atbalsts, un gadījumiem, kad veicami preventīvi pasākumi bērnu tiesību aizsardzībai. Sistēmā var iekļaut bērnu raksturojošu informāciju par viņa interesēm un ieradumiem, dzīvesveidu un dzīves vidi.

Minētās sistēmas mērķis ir veicināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, nodrošinot nepieciešamās informācijas apstrādi un sekmējot starpinstitūciju sadarbību šādos jautājumos:

- 1) nepilngadīgā tiesību un interešu aizstāvība;
- 2) nepilngadīgā tiesību un interešu nodrošināšanas uzraudzība;
- 3) profilaktiskais darbs;
- 4) sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu nodrošināšana;
- 5) noziedzīgu nodarījumu un citu likumpārkāpumu novēršana un atklāšana;
- 6) nepilngadīgā meklēšana;

⁷⁹ Izveidots saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67.² pantu

7) administratīvo sodu, kriminālsodu, drošības līdzekļu un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu izpildes nodrošināšana;

8) izlīgumu īstenošana un izvērtēšanas ziņojumu sagatavošana par probācijas klientu.

Nepilngadīga trešā valsts pilsoņa bez pavadības bēgšana tiek reģistrēta Iekšlietu ministrijas Integrētajā Informatīvajā sistēmā un Valsts robežsardzes Nelegālo imigrantu reģistrā⁸⁰. Informācija tiek pievienota trešās valsts pilsoņa lietā.

Latvijai nav lielas pieredzes darbā ar nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, bet nepilngadīga bez pavadības bēgšana no bērnu aprūpes iestādes trešajā dienā pēc viņas ievietošanas, kas notika 2014.gada jūlijā, ļauj secināt, ka izveidotā sistēma ir jāpilnveido.

Ņemot vērā Latvijas nelielo praksi ar nepilngadīgām personām bez pavadības, tad pašreizējā situācijā pietiekami efektīvi darbojas līdzšinējā starpinstitūciju sadarbība gadījumos, kad tiek konstatēta nepilngadīgu personu bez pavadības patvaļīga pazušana no patvēruma meklētāju izmitināšanas centra vai citām bērnu aprūpes iestādēm.

5. ATBALSTA PASĀKUMI NEPILNGADĪGAJIEM BEZ PAVADĪBAS SASNIEDZOT 18 GADU VECUMU

Tabula 5.1.

Nepilngadīgo bez pavadības situācijas apraksts, sasniedzot 18 gadu vecumu

<i>Atbalsta pasākumi nepilngadīgajiem bez pavadības, sasniedzot 18 gadu vecumu</i>	<i>Nepilngadīgie patvēruma meklētāji bez pavadības vai tie, kuriem ir piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss</i>	<i>Nepilngadīgie bez pavadības, kas nav iesnieguši iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu tai skaitā tie, kas valstī ir ieceļojuši nelikumīgi un/vai ir cilvēku tirdzniecības upuri</i>
<i>Kādi uzturēšanās atļauju nosacījumi ir spēkā, nepilngadīgajam bez pavadības sasniedzot pilngadību? Kādas ir sekas uz bijušā nepilngadīgā bez pavadības tiesībām un pienākumiem saskaņā ar šiem uzturēšanās nosacījumiem?</i>	Patvēruma meklētājiem uzturēšanās atļaujas netiek izsniegtas. Personām, kas ieguvušas bēgļa vai alternatīvo statusu, uzturēšanās atļauja tiek piešķirta neatkarīgi no vecuma.	Ja uzturēšanās atļauja piešķirta uz pieciem gadiem, 18 gadu vecuma sasniegšana neietekmē tās spēkā esamību, un pēc termiņuzturēšanās atļaujas beigām (pēc pieciem gadiem) persona ir tiesīga pieprasīt pastāvīgās uzturēšanās atļauju.
<i>Vai ir kādi izņēmumi uzturēšanās nosacījumos attiecībā uz nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri sasniedz 18 gadu vecumu? Ja nē, tad kādas ir sekas šo noteikumu prasībām attiecībā uz uzņemšanas kārtību un integrācijas pasākumiem, kas atbalstīja nepilngadīgos bez pavadības līdz pilngadības sasniegšanai?</i>	Bijušajiem nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem bez pavadības uzturēšanās nosacījumi patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā kopumā nemainās. Bijušais nepilngadīgais bez pavadības, kas ir saņēmis starptautiskās aizsardzības statusu, iestājoties pilngadībai, vairs nevar uzturēties bērnu aprūpes iestādē.	Uzturēšanās nosacījumi nemainās. Bijušajam nepilngadīgajam bez pavadības, ja viņam ir termiņuzturēšanās atļauja, nav tiesību saņemt sociālās garantijas, iestājoties pilngadībai. Cilvēku tirdzniecības upurim uzturēšanās nosacījumi nemainās. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējs saskaņā ar normatīvajiem aktiem par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu ⁸¹ turpina nodrošināt cilvēku tirdzniecības upurim pēc

⁸⁰ Sākot ar 2015.gada 1.jūniju sāks darbu jauna sistēma - Atgrieztos ārzemnieku un ieceļošanas aizliegumu reģistrs.

⁸¹ Laika periodā, kad tiek izskatīts iesniegums par nogaidīšanas perioda piešķiršanu, nogaidīšanas periodā (30 dienas) un līdz brīdim, kad Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde pieņem lēmumu par termiņuzturēšanās atļaujas izsniegšanu.

		<p>pilngadības sasniegšanas, kā arī tā pavadībā esošam nepilngadīgam bērnam drošu patvērumu un izmitināšanu, pirmo palīdzību, psihologa, jurista, ārstniecības personu un citu speciālistu konsultācijas, iespēju saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību, kā arī iespēju iesaistīties apmācībā un izglītības programmās.⁸²</p>
<p>Atbalsta pasākumi, kas ir pieejami nepilngadīgajiem bez pavadības pirms pilngadības sasniegšanas</p>	<p>Visas personas, kurām sniedz Brīvprātīgās atgriešanās un reintegrācijas palīdzību ir tiesīgas saņemt atgriešanās pabalstu (kopš 2014.gada jūlija 100 EUR), bet bijušiem nepilngadīgajiem bez pavadības būtu priekšroka saņemt arī reintegrācijas atbalstu. Nepilngadīgie bez pavadības, kas ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu nav tiesīgi saņemt atgriešanās atbalstu.</p>	<p>Neatšķiras no patvēruma meklētājiem.</p> <p>Piespiedu kārtā izraidāmajiem trešo valstu pilsoņiem, pirms faktiskās piespiedu izraidīšanas izmaksā naudas summu 28,46 EUR apmērā, kas ir paredzēta ēdināšanas un transporta izdevumu segšanai izraidīšanas laikā. Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim paredzēto naudas summu izsniedz viņa likumīgajam pārstāvim.</p>
<p>Atbalsta pasākumi, kas ir pieejami bijušajam nepilngadīgajam bez pavadības pēc pilngadības sasniegšanas</p>	<p>Bijušajiem nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem bez pavadības uzturēšanās nosacījumi patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā nemainās.</p> <p>Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 74.pantu bērns, kuram piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss saņem aizsardzību un palīdzību neatkarīgi no tā, vai ir kopā ar vecākiem vai citiem pieaugušajiem vai viens.</p> <p>Pašvaldība, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, sniedzot psihosociālo un materiālo atbalstu, veic nepieciešamos pasākumus pilngadību sasniegušā bērna integrēšanai sabiedrībā. Ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzējs sadarbībā ar bāriņtiesu sešus mēnešus pirms bērna pilngadības sasniegšanas viņu rakstiski informē par tiesībām saņemt palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā, braukšanas maksas atvieglojumus, kā arī atbalstu izglītības iegūšanā un patstāvīgās dzīves uzsākšanā. Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija un pašvaldība, pēc ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas pilngadību sasniegušajam bērnam izmaksā naudas līdzekļus pastāvīgas dzīves uzsākšanai, kuru apmērs nav mazāks par divu sociālā nodrošinājuma pabalstu apmēru.⁸³ Pašvaldība saskaņā ar likumu „Par palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā”⁸⁴ sniedz</p>	<p>Bijušajam nepilngadīgajam bez pavadības, ja viņam ir termiņuzturēšanās atļauja, tai skaitā cilvēku tirdzniecības upuriem, nav tiesību saņemt sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību, kā arī nav tiesību saņemt atbalstu saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr.857 “Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās”.</p>

⁸² Likums “Par cilvēku tirdzniecības upura uzturēšanos Latvijas Republikā”.- Latvijas Vēstnesis Nr.23, 08.02.2007.-[stājās spēkā 22.02.2007.]

⁸³ 128,06 EUR

⁸⁴ Likums “Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.187, 22.12.2001. – [stājās spēkā 01.01.2002.]

	<p>pilngadību sasniegušajam bērnam palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā. Līdz dzīvojamās telpas piešķiršanai pilngadību sasniegušajam bērnam pašvaldība sedz ar dzīvojamās telpas īri saistītos ikmēneša izdevumus.</p> <p>Pašvaldība pilngadību sasniegušajam bērnam piešķir vienreizēju pabalstu sadzīves priekšmetu un mīkstā inventāra iegādei. Minētā pabalsta apmērs nedrīkst būt mazāks par 249,71 EUR. Pabalstu atļauts izsniegt arī sadzīves priekšmetu un mīkstā inventāra veidā.</p> <p>Ja pilngadību sasniegušais bērns turpina mācības vispārējās vai profesionālās izglītības iestādē un sekmīgi apgūst izglītības programmu, pašvaldība viņam izmaksā pabalstu ikmēneša izdevumiem, kas nav mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru.</p> <p>Ja pilngadību sasniegušais bērns turpina studijas augstskolā vai koledžā un sekmīgi apgūst studiju programmu, pašvaldība viņam izmaksā pabalstu ikmēneša izdevumiem, kas nav mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru.⁸⁵</p> <p>Papildus jau minētajam pilngadību sasniegušajam bērnam, uzrādot apliecību⁸⁶, ir tiesības izmantot braukšanas maksas atvieglojumus sabiedriskajā transportā.</p> <p>Jāatzīmē, ka pašvaldība var papildus paredzēt atbalstu bez vecāku gādības palikušajiem bērniem.</p>	
<p><i>Kādas ir sekas uzturēšanās statusa maiņai uz bijušā nepilngadīgā bez pavadības piekļuvi izglītībai un apmācībai?</i></p>	<p>Ja nepilngadīgs patvēruma meklētājs bez pavadības kļūst par bēgļi vai saņem alternatīvo statusu viņam ir tiesības uz izglītību tāpat kā Latvijas Republikas pilsonim.</p> <p>Patvēruma meklētājam, kas ir nepilngadīgs bez pavadības, pēc pilngadības sasniegšanas ir tiesības turpināt iesākto izglītību.</p> <p>Ja nepilngadīgs patvēruma meklētājs bez pavadības, kļūst par nepilngadīgo trešās valsts pilsoni, kuram nav tiesību uzturēties Latvijā, sasniedzot pilngadības vecumu, zaudē tiesības uz valsts nodrošinātu izglītību.</p>	<p>Nepilngadīgs trešās valsts pilsonis, kuram nav tiesību uzturēties, sasniedzot pilngadības vecumu, zaudē tiesības uz valsts nodrošinātu izglītību.⁸⁷</p>

⁸⁵ Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi Nr.857 "Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās".- Latvijas Vēstnesis, Nr.184, 17.11.2005.-[18.11.2005.]

⁸⁶ Bērnam vecumā no septiņiem gadiem, kā arī pilngadību sasniegušajam bērnam bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, izsniedz vienota parauga apliecību sociālo garantiju nodrošināšanai (turpmāk — apliecība). Pilngadību sasniegušajam bērnam apliecību izsniedz, ja viņš nepārtraukti klātienē turpina mācības kādā no Izglītības likumā noteiktajām izglītības pakāpēm (pamatizglītība, vidējā izglītība, augstākā izglītība) un saskaņā ar izglītības jomu regulējošajos normatīvajos aktos noteikto kārtību sekmīgi apgūst izglītības programmu.

⁸⁷ Izglītības likuma 4.pants nosaka obligātu bērnu sagatavošanu pamatzglītības ieguvei no 5 gadu vecuma, pamatzglītības iegūšanu vai pamatzglītības iegūšanas turpināšanu līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai.

Kādas ir sekas uzturēšanās statusa maiņai uz bijušā nepilngadīgā bez pavadības piekļuvi nodarbinātībai?	Tiesības uz nodarbinātību nemainās bijušajiem nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri ir saņēmuši starptautiskās aizsardzības statusu ⁸⁸ .	Tiesības uz nodarbinātību nemainās. Nelikumīgajam trešās valsts pilsonim nav tiesību strādāt algotu darbu neatkarīgi no vecuma.
--	--	---

5.1. Uzraudzības mehānisms, kas nodrošina efektīvu nepilngadīgā bez pavadības pāreju no nepilngadības uz pilngadību

Kamēr persona ir nepilngadīga, tās tiesību un interešu aizsardzību pašvaldībā nodrošina bāriņtiesa, īstenojot bērnu tiesību ievērošanas uzraudzību. Šajā darbā bāriņtiesai metodiski palīdz un to uzrauga Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija.

Bāriņtiesa pastāvīgi uzrauga aizbildņu rīcību bērna personisko un mantisko tiesību un interešu nodrošināšanā:

- pieprasot, lai aizbildnis pieņem bērna mantu pēc saraksta un vienu saraksta eksemplāru iesniedz bāriņtiesai;
- uzraugot, vai aizbildnis gādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par sava bērna audzināšanu;
- uzraugot, lai aizbildnis nerīkojas ar bērnam piederošo mantu bez bāriņtiesas atļaujas, ja saskaņā ar likumu tā ir nepieciešama;
- pārbaudot, vai aizbildnis pārvalda aizbilstamā mantu atbilstoši bērna interesēm un normatīvo aktu prasībām;
- noskaidrojot, vai aizbildnis normatīvajos aktos par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā noteiktajā kārtībā ir informējis pašvaldību par nepieciešamību pēc bērna pilngadības sasniegšanas nodrošināt viņam dzīvojamo telpu;
- katru gadu pārbaudot aizbilstamā dzīves apstākļus aizbildņa ģimenē.
- Bāriņtiesa pieprasa, lai aizbildnis, kas atlaists vai atcelts no aizbildnības pirms tās izbeigšanās, sniedz galanorēķinu.
- Bāriņtiesa katru gadu līdz 1.februārim, kā arī aizbildnībai beidzoties, saņem un pārbauda aizbildņa iesniegto norēķinu. Bāriņtiesas priekšsēdētājs apstiprina norēķinu.

Bāriņtiesa katru gadu:

- 1) pārbauda ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietota bērna aprūpi;
- 2) ja bērna mantas pārvaldībai nav iecelts sevišķais aizbildnis, pieprasa no ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas vadītāja norēķinu par bērna mantas pārvaldību.

Ja bērna aprūpe ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā izbeidzas tādēļ, ka bērns sasniedz pilngadību, bāriņtiesa nelemj par bāreņa un bez vecāku gādības palikuša bērna aprūpes izbeigšanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, bet pieprasa no šīs institūcijas galanorēķinu par bērna mantas pārvaldību. Bāriņtiesa noskaidro, vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās

⁸⁸ Izņemot gadījumu, kad tiesības uz nodarbinātību bez ierobežojumiem piešķir ārzemniekam, kurš ir saņēmis patvēruma meklētāja personas dokumentu un nav saņēmis Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt deviņu mēnešu laikā pēc tam, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, un tas nav noticis viņa vainas dēļ. Tiesības uz nodarbinātību saglabājas līdz brīdim, kad stāties spēkā un kļuvis neapstrīdams galīgais lēmums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt.

rehabilitācijas institūcijas vadītājs ir informējis pašvaldību par nepieciešamību pēc bērna pilngadības sasniegšanas nodrošināt viņam dzīvojamo telpu.⁸⁹

Pārbaudes ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās reizi gadā veic arī Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija – inspekcija uzrauga un kontrolē normatīvo aktu ievērošanu bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Pēc tam, kad bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns ieguvīš vispārējo pamatizglītību, bāriņtiesa sadarbībā ar aizbildni, audžuģimeni vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas vadītāju izvērtē bāreņa vai bez vecāku gādības palikušā bērna tālākās izglītības iespējas.⁹⁰

Pēc pilngadības sasniegšanas (bijušajam nepilngadīgajam) personai bez pavadības ar starptautiskās aizsardzības statusu tiesību aizsardzības uzraudzība netiek veikta. Tomēr pašvaldībai ir pienākums šādām personām sniegt atbalstu (sociālās garantijas) patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Neizmantotās sociālās garantijas bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns var izmantot līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai.

Bērnu tiesību aizsardzības likumā⁹¹ ir atrunāta kārtība palīdzības sniegšanai pēc ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas. Izbeidzoties aizbildnībai, beidzoties bērna aprūpei audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, pašvaldība, atbilstoši likumam *Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā*⁹² nodrošina bāreni vai bērnu, kurš bija atstāts bez vecāku gādības, ar dzīvojamo platību un saskaņā ar Ministru kabineta noteiktajām sociālajām garantijām sniedz citu palīdzību arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas (Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi Nr.857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās”⁹³).

5.2. Izaicinājumi nepilngadīgajam bez pavadības sasniedzot pilngadību

Tā kā Latvijā nav bijis liels nepilngadīgo bez pavadības skaits, nav veikti pētījumi par iespējamiem izaicinājumiem, kas saistīti ar bērnu pilngadības sasniegšanu. Latvijā ir veikti pētījumi par ārpusģimenes aprūpes sistēmu, kuru rezultātā gūtie ieteikumi ir attiecināmi arī uz nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības.

Viens no izaicinājumiem ir saistīts ar bērnu sagatavošanu patstāvīgai dzīvei, nepieciešamo iemaņu apguves nodrošināšanu. Pētījumā „Ārpusģimenes aprūpes (ārpusģimenes aprūpes iestādes, audžuģimenes, aizbildnība) un adopcijas sistēmas izpēte un ieteikumi tās pilnveidošanai”⁹⁴, kas veikts 2008.gadā, konstatēts, ka bieži vien nesekmīgi norit pilngadību sasniegušo bērnu integrācija sabiedrībā. Tās pašvaldības, kuras novērtējušas, ka šo bērnu integrācija norit nesekmīgi, kā iemeslu min bērnu nepilnvērtīgo sagatavotību patstāvīgai dzīvei, ko savukārt uzskata par ārpusģimenes aprūpes iestāžu problēmu. Aptaujātās pašvaldības norāda, ka galvenais veicamais uzlabojums bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēs pakalpojumu kvalitātes uzlabošanai ir bērnu pilnvērtīga sagatavošana patstāvīgai dzīvei.

⁸⁹ Saskaņā ar Bāriņtiesas likuma 36.pantu.

⁹⁰ Saskaņā ar Bāriņtiesas likuma 39.pantu.

⁹¹ Bērnu tiesību aizsardzības likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.199/200, 08.07.1998.-[stājās spēkā 22.07.1998.]

⁹² Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā.- Latvijas Vēstnesis, Nr. 187, 22.12.2001. [stājās spēkā 01.01.2002.]

⁹³ Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi Nr.857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.184, 17.11.2005. [stājās spēkā 18.11.2005.]

⁹⁴ „Ārpusģimenes aprūpes (ārpusģimenes aprūpes iestādes, audžuģimenes, aizbildnība) un adopcijas sistēmas izpēte un ieteikumi tās pilnveidošanai”. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/arpusgimenes_aprupe/statistika_un_petijumi/?doc=18762008 – [sk. 27.06.2014.]

Lai minēto problēmu risinātu, ikgadējās valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai ietvaros Labklājības ministrija sniegusi finansiālu atbalstu atsevišķām pašvaldībām, lai tās varētu izveidot „jauniešu mājas” - dzīvokļus, kuros bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni, kuri ievietoti institūcijā, var apgūt patstāvīgai dzīvei nepieciešamās prasmes (vecuma grupa: 16-17).

Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam (apstiprinātas Ministru kabinetā 2013.gada 4.decembrī, rīkojums Nr.589) ietvaros plānots pilnveidot ārpusģimenes aprūpes institūciju sniegto pakalpojumu kvalitāti, ieviešot starptautiskos standartus šajā jomā (grupu lielums, „jauniešu māju” tālāka ieviešana patstāvīgai dzīvei nepieciešamo prasmju apguves nodrošināšanai, ilgstošas aprūpes institūciju pārveide, veicinot bērnu nonākšanu ģimeniskā vidē u.c.).

Kā otrs izaicinājums jāmin palīdzības sniegšana bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem pēc pilngadības sasniegšanas, lai novērstu iespējamo sociālās atstumtības risku. Lai šo jautājumu risinātu, plānots izstrādāt nepieciešamos grozījumus Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā⁹⁵, kas paredzēs konkrētizēt pienākumu pašvaldībām (patlaban vispārīgs pienākums noteikts Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumu Nr.857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās” 32.punktā: pašvaldība, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, sniedzot psihosociālo un materiālo atbalstu, veic nepieciešamos pasākumus pilngadību sasniegušā bērna integrēšanai sabiedrībā). Papildus plānots Profesionālā sociālā darba attīstības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam⁹⁶ ietvaros izstrādāt pašvaldībām nepieciešamos metodiskos materiālos darbam ar dažādām mērķa grupām.

6. NEPILNGADĪGO BEZ PAVADĪBAS ATGRIEŠANA UN REINTEGRĀCIJA

Tabula 6.1.

Nepilngadīgo bez pavadības atgriešanas iespējas izcelsmes valstī

<i>Nepilngadīgo bez pavadības kategorijas, kurām var piemērot atgriešanu izcelsmes valstī</i>	<i>Informācija par normatīvajos aktos, vai politikā (praksē) minētajiem apstākļiem, kas nosaka, to, ka nepilngadīgajam bez pavadības var piemērot brīvprātīgo atgriešanu izcelsmes valstī</i>	<i>Informācija par normatīvajos aktos, vai politikā (praksē) minētajiem apstākļiem, kas nosaka, to, ka nepilngadīgajam bez pavadības var piemērot piespiedu atgriešanu izcelsmes valstī/ Dublinas valstī/tranzīta valstī</i>	<i>Procedūras atšķirības gadījumos, ja nepilngadīgā vecums ir neskaids (piemēram, bērnam nav dokumentu) un vēl nav veikta vecuma noteikšanas procedūra</i>
<i>Nepilngadīgais bez pavadības, kas nav iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu un ieceļo valstī šķērsojot jūras/sauszemes robežu vai lidostu</i>	a) Grozījumi nacionālajos normatīvajos aktos tika veikti 2011.gadā saistībā ar Atgriešanas direktīvas ⁹⁷ transponēšanu. b) Nepilngadīgajam bez pavadības ir pieejams IOM brīvprātīgās atgriešanas atbalsts. Brīvprātīgai atgriešanas un reintegrācijas programmai var pieteikties pats	a) Grozījumi nacionālajos normatīvajos aktos tika veikti 2011.gadā saistībā ar Atgriešanas direktīvas transponēšanu. b) Nepilngadīgo trešās valsts pilsoni bez pavadības izraida piespiedu kārtā, piemērojot šādas procedūras:	Trešās valsts pilsonis, kuram nav noskaidrota identitāte, tai skaitā vecums, netiek pakļauts izraidīšanas vai atgriešanas procedūrai. Latvijas normatīvie akti nosaka, ka Valsts robežsardzes amatpersonas

⁹⁵ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā.- Latvijas Vēstnesis, Nr.168, 19.11.2002.-[stājās spēkā 01.01.2003.]

⁹⁶ 2013.gada 18.decembra Ministru kabineta rīkojums Nr.652 „Par profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādņem 2014.-2020.gadam”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.251, 27.12.2013. [stājās spēkā 18.12.2013.]

⁹⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2008.gada 16.decembra direktīva 2008/115/EK par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi.- Oficiālais Vēstnesis, L 348, 24.12.2009.

	<p>nepilngadīgais vai viņa aizbildnis.</p> <p>Nepilngadīgas personas brīvprātīgas atgriešanas īpatnības ir tādas, ka izraidāmo nepilngadīgo galamērķa valstī nodod ģimenes loceklim, vecāku likumiskajam pārstāvim, pārstāvim, kas uzrauga bērnu tiesību ievērošanu atgriešanas valstī, vai iestādes pārstāvim, kas nodrošina bērna ievietošanu piemērotā uzņemšanas iestādē.</p>	<p>1) parastā piespiedu izraidīšanas kārtība,</p> <p>2) atpakaļuzņemšanas procedūra.</p> <p>Attiecībā uz piespiedu kārtā izraidāmajiem nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības piemēro vispārīgus izraidīšanas nosacījumus.</p> <p>Nepilngadīgas personas izraidīšanas īpatnības ir tādas, ka izraidāmo nepilngadīgo galamērķa valstī nodod ģimenes loceklim, vecāku likumiskajam pārstāvim, pārstāvim, kas uzrauga bērnu tiesību ievērošanu vai iestādes pārstāvim, kas nodrošina bērna ievietošanu piemērotā uzņemšanas iestādē.</p> <p>Nepilngadīga trešās valsts pilsoņa bez pavadības nodošanā Dublinas procedūrā iesaistītas iestādes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde - izvērtē pamatojumu nodošanai un nosūta pieprasījumu uzņemošai valstij par nepilngadīga nodošanu, • Valsts robežsardze – veic nodošanu. <p>Saskaņā ar Latvijas normatīviem aktiem nepilngadīgo trešās valsts pilsoni bez pavadības, kuru izraida piespiedu kārtā vai, īstenojot brīvprātīgu atgriešanu, nodod pilsonības vai mītnes valstij, vai valstij, kur viņam ir tiesības uzturēties un tiks nodrošināta tiesību un interešu ievērošana.</p>	<p>nepilngadīgo bez pavadības izcelsmes valstī nodod ģimenes loceklim, likumiskajam pārstāvim, vai pārstāvim, kas uzrauga bērnu tiesību ievērošanu vai iestādes, pārstāvim, kas nodrošina bērna ievietošanu piemērotā uzņemšanas iestādē. Pēc nepilngadīga trešās valsts pilsoņa identitātes noskaidrošanas tiek veikta atgriešanas procedūra.</p>
<p><i>Nepilngadīgais bez pavadības, kas nav iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu un ir</i></p>	<p>Procedūra neatšķiras no iepriekš minētās.</p>	<p>Procedūra neatšķiras no iepriekš minētās.</p>	<p>Procedūra neatšķiras no iepriekš minētās.</p>

aizturēts Latvijas teritorijā			
Nepilngadīgais patvēruma meklētājs bez pavadības, kas ieceļojis valstī šķērsojot jūras/sauszemes robežu vai lidostu	Pēc negatīva lēmuma pieņemšanas patvēruma procedūrā nepilngadīgajam bez pavadības piemēro kādu no iepriekš minētajām atgriešanas procedūrām, tāpat kā nelikumīgajam imigrantam.		Trešās valsts pilsonis, kuram nav noskaidrota identitāte, tai skaitā vecums, netiek pakļauts izraidīšanas vai atgriešanas procedūrai. Latvijas normatīvie akti nosaka, ka Valsts robežsardzes amatpersonas nepilngadīgo bez pavadības izcelsmes valstī nodod ģimenes loceklim, vecāku likumiskajam pārstāvim, pārstāvim, kas uzrauga bērnu tiesību ievērošanu šajā valstī, vai iestādes pārstāvim, kas nodrošina bērna ievietošanu piemērotā uzņemšanas iestādē. Pēc nepilngadīga trešās valsts pilsoņa identitātes noskaidrošanas tiek veikta atgriešanas procedūra.
Nepilngadīgais patvēruma meklētājs bez pavadības, kas ir aizturēts Latvijas teritorijā	Procedūra neatšķiras no iepriekšminētās.	Procedūra neatšķiras no iepriekšminētās.	Procedūra neatšķiras no iepriekšminētās.
Nepilngadīgais bez pavadības, kas ir iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu patvērumu atrodoties valsts iekšienē (piem. policijā, bērnu tiesību aizsardzības institūcijā)	Pēc negatīva lēmuma pieņemšanas patvēruma procedūrā nepilngadīgajam bez pavadības piemēro kādu no iepriekš minētajām atgriešanas procedūrām, tāpat kā nelikumīgajam imigrantam.		Trešās valsts pilsonis, kuram nav noskaidrota identitāte, tai skaitā vecums, netiek pakļauts izraidīšanas vai atgriešanas procedūrai. Latvijas normatīvie akti nosaka, ka Valsts robežsardzes amatpersonas nepilngadīgo nodod ģimenes loceklim, vecāku likumiskajam pārstāvim, pārstāvim,

	<p>kas uzrauga bērnu tiesību ievērošanu šajā valstī, vai iestādes pārstāvim, kas nodrošina bērna ievietošanu piemērotā uzņemšanas iestādē. Pēc nepilngadīga trešās valsts pilsoņa identitātes noskaidrošanas tiek veikta atgriešanas procedūra.</p>
--	---

6.1. Apstākļi, kuros nepilngadīgo bez pavadības var aizturēt, līdz atgriešanas procedūras izpildei un normatīvajos aktos noteiktais aizturēšanas pamatojums

Nepilngadīgie bez pavadības var tikt aizturēti līdz atgriešanas procedūras veikšanai.

Saskaņā ar Imigrācijas likuma nosacījumiem var aizturēt trešās valsts pilsoni vecumā no 14 līdz 18 gadiem.

Nepilngadīgam trešās valsts pilsonim, kas nelikumīgi uzturas valstī un ir sasniedzis 14 gadu vecumu var piemērot aizturēšanu, ja ir pamats uzskatīt, ka viņš izvairīsies no izraidīšanas procedūras vai traucēs tās sagatavošanu vai pastāv trešās valsts pilsoņa bēgšanas iespējamība, un to pamato kāds no šādiem apstākļiem:

- 1) trešās valsts pilsonis slēpj savu identitāti, sniedz nepatiesas ziņas vai citādi atsakās sadarboties;
- 2) trešās valsts pilsonis šķērsojis ārējo robežu, izvairoties no robežpārbaudēm, kā arī izmantojis viltotu ceļošanas dokumentu, viltotu vīzu vai uzturēšanās atļauju;
- 3) trešās valsts pilsonis nevar norādīt vietu, kur viņš uzturēsies līdz attiecīgās izraidīšanas procedūras beigām, un iesniegt dzīvokļa vai mājas īpašnieka rakstveida apliecinājumu par apņemšanos nodrošināt viņa izmitināšanu vai nevar uzrādīt naudas summu, ar ko pietiek viesnīcas rezervēšanai līdz viņa izraidīšanai;
- 4) kompetenta valsts vai ārvalsts iestāde sniegusi informāciju, kas ir par pamatu tam, lai uzskatītu, ka trešās valsts pilsonis apdraud valsts drošību, sabiedrisko kārtību vai drošību;
- 5) trešās valsts pilsonis ir iesaistīts nelikumīgās imigrācijas veicināšanā;
- 6) trešās valsts pilsonis ir notiesāts par Latvijas Republikā izdarītu noziedzīgu nodarījumu, par ko paredzētais sods ir saistīts ar brīvības atņemšanu vismaz uz vienu gadu;
- 7) trešās valsts pilsonis iepriekš izvairījies no izraidīšanas procedūras Latvijas Republikā vai citā Eiropas Savienības dalībvalstī;
- 8) trešās valsts pilsonis nepamatoti nav izpildījis izbraukšanas rīkojumu;
- 9) trešās valsts pilsonis nepamatoti nav ievērojis noteikto pienākumu reģistrēties attiecīgajā Valsts robežsardzes struktūrvienībā;
- 10) trešās valsts pilsonis iepriekš patvaļīgi atstājis aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centru vai aizturēšanas telpas;
- 11) trešās valsts pilsonis ieceļojis Latvijas Republikā, neievērojot lēmumu par iekļaušanu sarakstā vai lēmumu par ieceļošanas aizliegumu Šengenas teritorijā.

Praksē aizturēšanu piemēro tikai kā galējo līdzekli, jo saskaņā ar normatīviem aktiem⁹⁸ nepilngadīgi trešo valstu pilsoņi ir mazāk aizsargātas personas.

6.2. Nepilngadīgo bez pavadības aizturēšanas alternatīvas, atgriešanas procedūras izpildes gaidīšanas laikā

Pieņemot lēmumu par nepilngadīga trešā valsts pilsoņa bez pavadības, kas nelikumīgi uzturas valstī, un ir sasniedzis 14 gadu vecumu, aizturēšanu, ja pastāv humānie apsvērumi, Valsts robežsardzes amatpersona var piemērot kādu no aizturēšanai alternatīviem līdzekļiem, kas ir noteikti Imigrācijas likuma 51.panta 3.daļā, tie ir:

- 1) regulāra reģistrēšanās noteiktajā Valsts robežsardzes struktūrvienībā;
- 2) ceļošanas dokumenta un citu trešo valstu pilsoņa rīcībā esošo personu apliecinošu dokumentu nodošana Valsts robežsardzes amatpersonai.

Aizturēšanai alternatīvus līdzekļus attiecībā uz nepilngadīgu trešās valsts pilsoni bez pavadības, kas nelikumīgi uzturas valstī var piemērot gadījumā, ja viņam ir kur uzturēties Latvijā, piemēram, pie aizbildņa.

6.3. Latvijas sniegtā reintegrācijas atbalsts nepilngadīgajiem bez pavadības, kuriem piemēro atgriešanas procedūru, lai atgrieztu izcelsmes valstī

Reintegrācijas palīdzību nepilngadīgajiem bez pavadības sniedz Brīvprātīgās atgriešanās programmas ietvaros.

Par reintegrācijas atbalsta sniegšanu trešo valstu pilsoņiem Latvijā, ir atbildīgs IOM Rīgas birojs.⁹⁹

Nav atšķirības starp nepilngadīgo bez pavadības un citu mazāk aizsargāto personu tiesībām uz reintegrācijas atbalstu. Visām šādām personām ir tiesības saņemt palīdzību līdz 600 EUR (ieskaitot bērnus) apmērā, un šo naudu, pēc viņu atgriešanās, var izmantot visa veida atbalstam, ietverot gan maza uzņēmuma izveidi, zālēm, mājoklim, apmācībām utt.

IOM Rīgas birojam sniedzot atgriešanas palīdzību, jānodrošina nepilngadīgā trešās valsts pilsoņa pavadība līdz viņa likumīgajam pārstāvim uzņemošā valstī.

Nav atšķirības starp nepilngadīgo bez pavadības un citu mazāk aizsargāto personu tiesībām uz reintegrācijas atbalstu. Gadījumus periodiski pārrauga, uzaicinot personas uz intervijām, vai arī tad, kad personas vēršas IOM birojā, kas ir izvietots trešajā valstī. IOM Rīgas biroja amatpersonas vēlētos palielināt pārraudzības segmentu, bet līdz šim tas nav bijis iespējams programmas budžeta apjoma dēļ.

7. SECINĀJUMI

Neskatoties uz nelielu konstatēto nepilngadīgo trešo valstu pilsoņu bez pavadības skaitu, Latvijā ir izveidotas sistēmas un mehānismi, kas ir izmantojami darbam ar nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, kuri nelikumīgi uzturas valstī, kā arī nepilngadīgiem bez pavadības, kas pieprasa patvērumu. Ņemot vērā to, ka Latvijas prakse, kas saistīta ar darbu ar nepilngadīgiem bez pavadības patvēruma meklētājiem un nelikumīgiem imigrantiem ir neliela, izveidotā normatīvā bāze un prakse kopš 2009.gada nav mainīta. Gadījumā, ja ieradīsies lielāks nepilngadīgo bez pavadības skaits, pastāv iespēja, ka tiks identificētas nepilnības normatīvo aktu regulējumā un radīsies nepieciešamība pilnveidot normatīvo bāzi un

⁹⁸ Ministru kabineta 2011.gada 21.jūnija noteikumi Nr.454 „Noteikumi par ārzemnieka piespiedu izraidīšanu, izceļošanas dokumentu un tā izsniegšanu”.- Latvijas Vēstnesis, Nr. 100, 30.06.2011.- [stājās spēkā 01.07.2011.].

⁹⁹ Reintegrācijas pabalstu nevar saņemt personas, kuras tiek izraidītas piespiedu kārtā.

praksi. Lai nodrošinātu direktīvas 2013/33/ES nosacījumu pārņemšanu attiecībā uz nepilngadīgu patvēruma meklētāju bez pavadības tiesību ievērošanu, paredzēts pilnveidot tiesisko regulējumu par nepilngadīgā aizbildņa pienākumiem un tiesībām patvēruma procedūras laikā, kā arī veselības aprūpes pieejamību patvēruma procedūras laikā.

Statistika liecina, ka laika posmā no 2009.- 2013.gadam Latvijā ieceļoja 10 nepilngadīgie bez pavadības (4 no Afganistānas, 5 no Sīrijas un 1 no Gvinejas). Šo nepilngadīgo bez pavadības ieceļošanas mērķis Latvijā bija saistīts ar izceļošanu uz citām Eiropas Savienības valstīm. Pēc aizturēšanas par nelikumīgu uzturēšanos Latvijas Republikā bez derīgiem ceļošanas dokumentiem, nepilngadīgie trešo valstu pilsoņi pieprasīja patvērumu un īsi pēc iesnieguma par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu iesniegšanas (no 3. līdz 5. dienai), nesagaidot lēmumu par statusa piešķiršanu, atstāja patvēruma meklētāju izmitināšanas centru.

Uz nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības Latvijā ir attiecināmas vispārīgas ieceļošanas un uzturēšanās, patvēruma un izraidīšanas procedūras, kas ir piemērojamas jebkuram citam trešās valsts pilsonim, ievērojot šādus nosacījumus:

- Ja nepilngadīgs trešās valsts pilsonis bez pavadības vēlas, ieceļot Latvijā, un viņa identitāte nav zināma, nekavējoties sāk noskaidrot viņa identitāti un izmitina viņu nepilngadīgām personām paredzētās telpās.
- Nepilngadīgajam bez pavadības ieceļ aizbildni;
- Izmitināšana nepilngadīgām personām bez pavadības paredzētās telpās vai struktūrvienību dienesta telpās šķirti no pilngadīgām personām vai pie aizbildņa;
- Pārrunas un procesuālas darbības ar nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības veic speciāli apmācītas amatpersonas;
- Nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības nodrošina pieeju izglītībai un veselības aprūpei.

Jebkuram nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības ieceļ aizbildni. Aizbildņa iecelšana nav atkarīga no nepilngadīgā statusa.

Trešās valsts pilsonim, kuram nav dokumentāla vecuma apstiprinājuma, vai kad rodas šaubas par personas norādīto vecumu, nozīmē vecuma noteikšanas ekspertīzi. Trešās valsts pilsonis uzskatāms par nepilngadīgu un attiecībā uz viņu piemēro procedūras, kas skar nepilngadīgos līdz brīdim, kad ir saņemts dokumentāls apstiprinājums par viņa vecumu. Ekspertīzes nozīmēšana un veikšanas procedūras neatšķiras no personas tiesiskā statusa.

Neaizturēto nepilngadīgo bez pavadības izmitina bērnu izmitināšanai paredzētajās telpās. Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības, kas nelikumīgi uzturas valstī un patvēruma meklētājam aizturēšanu piemēro kā galējo līdzekli. Aizturētos nepilngadīgos trešās valsts pilsoņus izmitina nepilngadīgo izmitināšanai paredzētās telpās vai dienesta telpās (šķirti no pilngadīgām personām), nodrošinot viņiem atbilstošu uzturu un medicīnisko palīdzību.

Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības, tāpat kā jebkuram citam trešās valsts pilsonim, kurš nelikumīgi uzturas valstī, ir tiesības pieprasīt juridisko palīdzību un saņemt valsts nodrošināto juridisko palīdzību saistībā ar viņa patvēruma iesnieguma izskatīšanu, izraidīšanas procedūras kontekstā vai aizturēšanu.

Ievērojot neizraidīšanas principu, kā arī humānu apsvērumu dēļ, nepavadītam nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim var tikt piešķirta termiņuzturēšanās atļauja.

Nepilngadīgajam trešās valsts pilsonim bez pavadības ir tiesības pieteikties brīvprātīgās atgriešanas un reintegrācijas atbalsta programmai.

Pēdējie grozījumi Latvijas normatīvajos aktos, kas skar nepilngadīgos, bija saistīti ar Eiropas Savienības izstrādātiem normatīviem regulējumiem, tai skaitā direktīvas 2013/33/ES nosacījumu par patvēruma meklētāju nodarbinātību transponēšanu. 2013.gada decembra Imigrācijas likuma grozījumi saistīti ar direktīvas 2013/33/ES nosacījumu pārņemšanu, kuros noteikts, ka patvēruma meklētājiem ir tiesības uz nodarbinātību, ja, viņi nav saņēmuši lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt deviņu mēnešu laikā pēc tam, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, un tas nav noticis viņu vainas dēļ. Tiesības uz nodarbinātību saglabājas līdz brīdim, kad stāties spēkā un kļuvis neapstrīdams galīgais lēmums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt.

2013.gada novembrī Patvēruma likumā tika iekļauts nepilngadīgas personas bez pavadības precizēts definējums.

Saistībā ar to, ka Latvijai ir neliela pieredze darbā ar nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības, izveidotā sistēma un mehānismi ilgu laiku ir bijuši nemainīgi. Pieaugot nepilngadīgo bez pavadības skaitam, būs nepieciešams meklēt risinājumus situācijās, ar kurām iepriekš atbildīgās institūcijas nebija saskārušās, līdz ar to būs nepieciešams veikt pasākumus, lai pilnveidotu izveidotās procedūras un mehānismus, kā arī padarītu sistēmu efektīvāku.

Informācija, kas tiks iegūta veikto pētījumu rezultātā par citu dalībvalstu likumdošanu un praksi, ļaus saprast citās valstīs piemērojamas procedūras, nepilngadīgo bez pavadības vajadzības, kā arī organizatoriskas un procesuālas īpatnības un atšķirības dalībvalstīs. Tas dos iespēju Latvijai piemērot dalībvalstu pieredzi savā praksē un izveidot efektīvāku sistēmu darbā ar nepilngadīgiem trešo valstu pilsoņiem bez pavadības.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Avoti

Latvijas tiesību akti

1. Administratīvā procesa likums.- Latvijas Vēstnesis Nr.164, 14.11.2001.-[stājās spēkā 01.02.2004.]
2. Ārstniecības likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.167/168, 01.07.1997. - [stājās spēkā 01.10.1997.]
3. Bāriņtiesas likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.107, 07.07.2006.- [stājās spēkā 01.01.2007.]
4. Bērnu tiesību aizsardzības likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.199/200, 08.07.1998. - [stājās spēkā 22.07.1998.]
5. Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.80, 29.05.2002.-[stājās spēkā 01.07.2002.]
6. Civillikuma 1.daļu. „Ģimenes tiesības”- Valdības Vēstnesis, Nr.41, 20.02.1937.- [stājās spēkā 01.09.1992.]
7. Darba likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.105, 06.07.2001.- [stājās spēkā 01.06.2002.]
8. Imigrācijas likums.- Ziņotājs, Nr.169, 20.11.2002.- [stājās spēkā 01.05.2003.]
9. Izglītības likums.-Latvijas Vēstnesis, Nr. 343/344, 17.11.1998.- [stājās spēkā 01.06.1999.]
10. Kriminālprocesa likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.74, 11.05.2005.- [stājās spēkā 01.10.2005.]
11. Likums “Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.187, 22.12.2001. – [stājās spēkā 01.01.2002.]
12. Likums „Par cilvēku tirdzniecības upura uzturēšanos Latvijas Republikā”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.23, 08.02.2007.- [stājās spēkā 22.02.2007.]
13. Likums “Grozījumi Izglītības likumā”. - Latvijas Vēstnesis, Nr.47, 24.03.2010.- [stājās spēkā 26.03.2010.]
14. Ministru kabineta 2001.gada 6.februāra noteikumi Nr.51 “Tiesmedicīniskās ekspertīzes veikšanas kārtība”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.23, 09.02.2001.- [stājās spēkā 10.02.2001.]
15. Ministru kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”.- Latvijas Vēstnesis Nr.85, 06.06.2003.-[stājās spēkā 07.06.2003.]
16. Ministru kabineta 2003.gada 16.decembra noteikumi Nr.707 „Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas nepilngadīgi ārzemnieki bez vecāku vai aizbildņu pavadības”.-Latvijas Vēstnesis, Nr. 180, 19.12.2003.- [stājās spēkā 20.12.2003.]
17. Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi Nr.857 “Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.184, 17.11.2005.-[18.11.2005.]
18. Ministru kabineta 2008.gada 17.jūnija noteikumi Nr.434 “Noteikumi par izmitināšanas centrā ievietoto ārzemnieku uzturēšanas normām, kā arī garantēto veselības aprūpes pakalpojumu apjomu un saņemšanas kārtību”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.95, 19.06.2008.-[stājās spēkā 20.06.2008.]
19. Ministru kabineta 2010.gada 23.februāra noteikumi Nr.174 „Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.33, 26.02.2010.-[stājās spēkā 27.02.2010.]

20. Ministru kabineta 2011.gada 21.jūnija noteikumi Nr.454 „Noteikumi par ārzemnieka piespiedu izraidīšanu, izceļošanas dokumentu un tā izsniegšanu”.- Latvijas Vēstnesis, Nr. 100, 30.06.2011.- [stājās spēkā 01.07.2011.]
21. Patvēruma likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.100, 30.06.2009.- [stājās spēkā 14.07.2009.]
22. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums.- Latvijas Vēstnesis, Nr.168, 19.11.2002.-[stājās spēkā 01.01.2003.]
23. 2013.gada 18.decembra Ministru kabineta rīkojums Nr.652 „Par profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādņem 2014.-2020.gadam”.- Latvijas Vēstnesis, Nr.251, 27.12.2013. [stājās spēkā 18.12.2013.]

ES tiesību akti

24. Eiropas Parlamenta un Padomes 2008.gada 16.decembra direktīva 2008/115/EK par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi.- Oficiālais Vēstnesis, L 348, 24.12.2009.

Literatūra

25. „Ārpusģimenes aprūpes (ārpusģimenes aprūpes iestādes, audžuģimenes, aizbildnība) un adopcijas sistēmas izpēte un ieteikumi tās pilnveidošanai”. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/arpusgimenes_aprupe/statistika_un_petijumi/?doc=18762008 – [sk. 27.06.2014.]
26. Latvijas Cilvēktiesību centra 2011.gada pētījumā “Par patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā”. Pieejams: http://cilvektiesibas.org.lv/site/attachments/29/01/2012/Gala_zinojums_ped.pdf - [sk.02.07.2014.]
27. PROTECT Children on the Move organizes 5 Expert Meetings 2014-2015 developing guidelines and online tool addressing transnational protection and return of children. Pieejams: <http://www.childcentre.info/child-exploitation-cross-national-child-protection-in-practice-10/>- [sk.16.09.2014.]